

KENDİNE DÖNMEK,
DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEYE
ÇALIŞMAKTAN DAHA ZORDUR.

HASRET-İ İNSAN

MODERN ÇAĞDA
BİR İNSANLIK YOLCULUĞU

NEHARİ KADİR YEŞİL

HASRET-İ İNSAN

Nehari Kadir Yeşil

Bu kitap; modern dünyanın gürültüsünde kendi fitratını, duruluğunu ve aktif vicdanını her daim koruyabilmesi; unutan kalabalıkların arasında her zaman hatırlayanlardan olması duasıyla...

Torunum Alperen'e ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA	1
ÖN SÖZ	6
GİRİŞ	13
I - GÜRÜLTÜ	19
II - YABANCI	32
III - ŞÜPHE	46
IV - KORKU	60
V - PUTLAR	75
VI - VİCDAN	93
VII - ZAMAN	109
VIII - SON ÖĞRETMEN	127
IX - EVE DÖNÜŞ	139
SON SÖZ	154
UYANIŞ MANİFESTON	157
ŞİMDİ SIRA SENDE	166

YAZAR HAKKINDA

Bazı insanlar cevapların peşinden gider.

Bazılarıysa, cevabın kendisinden daha değerli olduğuna inandığı soruların.

Nehari Kadir Yeşil'in yolculuğu ikinci tarafta başladı.

Onu yıllar boyunca meşgul eden şey yalnızca insanın neye inandığı değildi; **neden inandığı, neden korktuğu, neden bağlandığı, neden vazgeçemediği ve bütün bunların arasında kendisini nasıl kaybettiği**ydi.

İnsan davranışlarını gözlemledi.

Tarihi okudu.

Dinler tarihi, tasavvuf, toplum ve insan psikolojisi üzerine uzun yıllar boyunca düşündü.

Kadim metinlerin, şehirlerin, kültürlerin ve geleneklerin arasından geçen insanın aslında hep aynı yere döndüğünü fark etti:

Kendisine.

Fakat bilgi çoğaldıkça mesele onun için daha da zorlaştı.

Çünkü bir süre sonra şu soruyla karşılaştı:

İnsan çok şey bilip yine de kendisinden uzak kalabilir mi?

Bilgi insanı gerçekten değiştiriyor muydu?

Yoksa bazı bilgiler yalnızca zihnimizin duvarlarına astığımız yeni unvanlara mı dönüşüyordu?

Onun aradığı, daha fazla bilgi sahibi olmak değildi.

Bilginin insanın içinde neye dönüştüğünü anlamaktı.

Bir bilgi insanı daha merhametli yapmıyorsa...

Daha adil kılmıyorsa...

Kendi kibriyle yüzleşmesine yardım etmiyorsa...

Gerçekten ne işe yarıyordu?

Bu sorular zamanla onun düşünce dünyasının merkezine yerleşti.

Kur'an'ın insana seslenen canlı dili, insanın kendisini tanıma sancısı, unutma ve hatırlama arasındaki o uzun yolculuk ve farklı çağlarda aynı hakikatin peşinden yürüyen insanların bıraktığı izler...

Hepsi aynı nehirde buluşmaya başladı.

Sonra kırk yaş geldi.

İnsanın hayatında bazı yaşlar takvimde yalnızca bir rakam değildir.

Bir eşiktir.

Kırk yaş, onun için böyle bir eşik oldu.

Uzun zamandır içinde taşıdığı fakat hayatın gürültüsü arasında sürekli ertelediği sorular yeniden karşısına çıktı.

Bu kez kaçmadı.

Onları susturmaya çalışmadı.

Onlara hemen cevap vermeye de kalkmadı.

Sadece peşlerinden yürüdü.

Bu yürüyüş kısa sürmedi.

Beş yıla yayılan bir iç muhasebeye dönüştü.

Bu süreçte yalnızca kitapları yeniden okumadı.

Kendisini de okudu.

Kırgınlıklarını.

Kabullerini.

Korkularını.

İnançlarını.

Kültürünü.

Kendisine öğretilmiş olanları.

Ve belki daha önemlisi, yıllardır doğru kabul ettiği şeyleri.

Bazılarının gerçekten kendisine ait olmadığını gördü.

Bazılarının korkudan doğduğunu.

Bazılarının alışkanlıktan.

Bazılarınınsa hiç sorgulanmadan nesilden nesile taşındığını.

Bütün bunların arasında başka bir şey arıyordu:

Daha sade olanı.

İnsana yakışanı.

Fıtrata yakın olanı.

Vicdanın karşısında eğilip bükülmeyeni.

Hasret-i İnsan işte bu arayışın içinden doğdu.

Bu nedenle elinizde tuttuğunuz metin, menzile ulaşmış birinin geride kalanlara seslenişi değildir.

Bir öğretmenin ders notları da değildir.

Bir bilgenin kesin hükümleri hiç değildir.

Bu satırlar hâlâ yürüyen bir insanın notlarıdır.

Bazen düşen.

Bazen yanılan.

Bazen yıllardır doğru bildiği bir şeyin karşısında yeniden susmak zorunda kalan bir yolcunun.

Çünkü bazı yolculuklarda varılacak ilk yer dışarıda değildir.

İnsan önce kendi içine dönmek zorundadır.

Ve bazen insanın hayatındaki en uzun yolculuk, yalnızca birkaç santimetredir:

Zihninden kalbine kadar olan mesafe.

Hasret-i İnsan, o mesafeyi yürümeye çalışan bir yolcunun samimi kaydıdır.

ÖN SÖZ

Her sabah dünya bizden biraz daha erken uyanıyor.

Telefonumuzun ekranı yanıyor.

Bir mesaj.

Bir haber.

Bir görüntü.

Birinin başarısı.

Bir başkasının öfkesi.

Bir felaket.

Bir tartışma.

Bir reklam.

Bir çağrı.

Henüz kendi içimizde tek bir cümle kurmadan yüzlerce cümle zihnimize girmiş oluyor.

Sonra güne başlıyoruz.

Buna alıştık.

Belki de asıl mesele tam olarak burada başlıyor:

Alıştık.

Sürekli ulaşılabilir olmaya.

Sürekli haberdar olmaya.

Sürekli bir şey izlemeye.

Sürekli bir şey kaçırdığımızı düşünmeye.

Ekranlar elimizden düşmüyor; fakat bazen kendi hayatımız elimizden sessizce kayıp gidiyor.

Dünyanın öbür ucunda birkaç dakika önce yaşanan bir olayı öğrenebiliyoruz.

Fakat aynı gün kendi içimizde ne olup bittiğini bilmiyoruz.

Bir insanın yıllardır görmediğimiz hayatına birkaç saniye içinde ulaşabiliyoruz.

Ama bazen yanı başımızdaki insanın suskunluğunu fark edemiyoruz.

Her şeye erişiyoruz.

Kendimiz hariç.

Belki modern insanın en garip yoksulluğu budur.

Bilgiye bu kadar yakınken kendisine bu kadar uzak olmak.

Bu kitap size hazır cevaplar vermek için yazılmadı.

Çünkü hazır cevapların insanı çoğu zaman rahatlattığını, fakat her zaman uyandırmadığını düşünüyorum.

Buradaki amaç sizi bir düşünceye ikna etmek de değil.

Bir tarafın karşısına başka bir taraf koymak hiç değil.

Belki yalnızca uzun zamandır kapısı açılmayan bir odanın ışığını yakmak.

Ve orada bir süre birlikte durmak.

Bu kitap boyunca zaman zaman din konuşacağız.

İnancı.

Korkuyu.

Kibri.

Mülkiyeti.

Vicdanı.

Ölümü.

Zamanı.

İnsanın kendisine ve başkasına kurduğu görünmez üstünlükleri.

Bazen rahatsız olacağız.

Olmalıyız da.

Çünkü insanın yıllardır taşıdığı bazı kabuller yerinden oynadığında önce huzur gelmez.

Önce bir boşluk oluşur.

Bir şeyin kırıldığını hissedersiniz.

Fakat her kırılma yıkım değildir.

Bazı şeylerin kırılması, içeride uzun zamandır kapalı kalan bir pencerenin açılmasıdır.

Burada okuduğunuz satırlar, "Ben gerçeği buldum." diyen birinin cümleleri değildir.

Böyle bir iddiam yok.

Hâlâ öğreniyorum.

Hâlâ bazı soruların karşısında susuyorum.

Hâlâ dün doğru sandığım bir şeyin bugün karşısına geçip yeniden düşünmek zorunda kalabiliyorum.

Belki bu yüzden sizden de tek bir şey isteyeceğim:

Bu kitabı bana inanarak okumayın.

Beni takip etmeyin.

Soruları takip edin.

Bir cümle içinize oturmadağında hemen kabul etmeyin.

İtiraz edin.

Düşünün.

Kendi hayatınıza bakın.

Kendi tecrübenizin terazisine koyun.

Çünkü insan başkasının hakikatini ezberleyerek kendisini bulamaz.

Belki bazı sayfalarda yıllardır doğru bildiğiniz bir şeyle karşılaşacağız.

Belki başka bir açıdan.

Belki hiç düşünmediğiniz bir soruyla.

Belki de yalnızca yıllardır bildiğiniz fakat yaşamaya cesaret edemediğiniz bir gerçeğin önünde.

O zaman acele etmeyin.

Her cümleden bir sonuç çıkarmaya çalışmayın.

Bazı cümlelerin görevi cevap vermek değildir.

İçeride bir yere dokunmaktır.

Sonra susmaktır.

İnsanın içine düşen her soru hemen cevaplanmak zorunda değildir.

Bazı sorular zaman ister.

Bazıları hayat.

Belki bu kitabın asıl meselesi de budur:

Daha fazla bilgi edinmek değil.

Üzerimize yıllardır biriken gürültüyü biraz azaltmak.

Başkalarının bizim için yazdığı cümlelerle kendi sesimizi birbirinden ayırmak.

Ve sonunda çok sade bir yere varmak:

Ben ne düşünüyorum?

Ben neden böyle düşünüyorum?

Buna gerçekten inanıyor muyum?

***Yoksa yalnızca bana böyle öğretildiği için
mi inanıyorum?***

***Yaptığım şey beni daha adil, daha
merhametli ve daha dürüst bir insan
yapıyor mu?***

Sorular ağırlaşabilir.

Fakat korkmayın.

İnsanın kendisine doğru yaptığı yolculukta huzursuzluk bazen yanlış yolda olduğunun değil, ilk defa gerçekten yürüdüğünün işaretidir.

Sonra bir yerde gürültü azalır.

İnsan kendi sesini duymaya başlar.

Belki fitrat dediğimiz o sade yere dönüş de tam burada başlar.

Bu yüzden bu kitabı okurken zaman zaman durun.

Sayfayı kapatın.

Bir cümleyi yanınızda taşıyın.

Ve cevabı benden aramayın.

Kendi içinizde bıraktığı yankıya bakın.

Sözü, fitratının temiz terazisinde dosdoğru okumaya cesaret eden aktif vicdanınıza bırakıyorum.

GİRİŞ

Gürültünün İçindeki İnsan

Sabah gözlerinizi açtığınızda ilk neye bakıyorsunuz?

Tavana mı?

Pencereye mi?

Yanınızdaki insana mı?

Yoksa bir ekrana mı?

Sorunun cevabını vermek zor değil.

Çoğumuz daha yataktan kalkmadan dünyanın içine giriyoruz.

Aslında dünya bizim odamıza giriyor.

Bir bildirimle.

Bir mesajla.

Bir haberle.

Bir başkasının hayatıyla.

Ve henüz kendi hayatımıza dönmeden başka hayatların ortasında buluyoruz kendimizi.

Bir zamanlar insan güne dışarı çıkarak karışıyordu.

Şimdi dışarı çıkmadan da kalabalığın içindeyiz.

Belki bu yüzden yalnızlık da değişti.

İnsan artık yalnız kaldığında bile gerçekten yalnız değil.

Bir ekran açılıyor.

Bir video başlıyor.

Bir mesaj geliyor.

Sessizlik hemen dolduruluyor.

Çünkü sessizlik bugün biraz ürkütücü.

İnsan sessiz kaldığında karşısına başkaları değil, kendisi çıkıyor.

Belki kaçtığımız şey de tam olarak bu.

Tarihin hiçbir döneminde bu kadar çok bilgiye bu kadar hızlı ulaşmadık.

Bir konu hakkında birkaç saniyede yüzlerce görüş bulabiliyoruz.

Dünyanın diğer ucundaki bir olayı neredeyse gerçekleştiği anda izleyebiliyoruz.

Her konuda bir fikrimiz var.

Her tartışmanın içindeyiz.

Her şey hakkında konuşuyoruz.

Fakat garip bir çelişki var:

***Her şeyi konuşurken kendimizi konuşmayı
unuttuk.***

Ne istediğimizi.

Neden istediğimizi.

Neye dönüştüğümüzü.

Neye inanıp neyi yalnızca tekrar ettiğimizi.

Bir yerde, hayatın hızına yetişmeye çalışırken kendi hayatımızın öznesi olmaktan çıkıyoruz.

Bize başarılı olmanın yolları gösteriliyor.

Nasıl görünmemiz gerektiği söyleniyor.

Neyi satın alırsak daha iyi hissedeceğimiz anlatılıyor.

Nasıl sevmemiz gerektiğine kadar tarifler var.

Nasıl düşünmemiz gerektiğini söyleyenler bile var.

Ve bütün bunların arasında bir noktada insanın zihniyle kalbi arasındaki bağ zayıflıyor.

Sonra hayat devam ediyor.

İşe gidiyoruz.

Konuşuyoruz.

Gülüyoruz.

Paylaşıyoruz.

Plan yapıyoruz.

Fakat bazen gece oluyor.

Oda sessizleşiyor.

Telefonu bir kenara bırakıyoruz.

Ve içeriden belli belirsiz bir soru yükseliyor:

Bütün bunların içinde ben neredeyim?

İşte insanın huzursuzluğu bazen burada başlıyor.

Huzursuzluğu hep kötü bir şey sandık.

Hemen geçsin istiyoruz.

Bir şey izleyerek.

Bir yerlere giderek.

Birileriyle konuşarak.

Kendimizi daha fazla meşgul ederek.

Oysa bazı huzursuzlukların tedavi edilmesi gerekmez.

Dinlenmesi gerekir.

Çünkü insanın içinde bazı şeyler bağırır.

Fısıldar.

Ve o fısıltıyı ancak ortalık biraz sessizleştiğinde duyabilirsiniz.

Belki yıllardır kendinize ait sandığınız hayatın içinde ilk defa şu soruyu sorarsınız:

***Ben gerçekten kimim ve tam olarak neyin
peşinden koşuyorum?***

Bu soru tehlikelidir.

Çünkü cevabını gerçekten aramaya başladığınızda bazı şeyler eskisi gibi kalmaz.

Unvanlarınız yetmeyebilir.

Sahip olduklarınız yetmeyebilir.

Başkalarının sizin hakkınızdaki kanaati yetmeyebilir.

"Böyle gelmiş, böyle gider." dediğiniz bazı kabuller yerinden oynayabilir.

Ve insan tam burada iki şey hisseder:

Bir huzursuzluk.

Bir de tuhaf bir ferahlık.

Huzursuzluk, eski düzenin çözülmesinden gelir.

Ferahlık ise ilk defa kendi hayatınıza yaklaşılmaya başlamanızdan.

Belki **Hasret-i İnsan** dediğim şey tam olarak budur.

Kaybettiğimiz bir yere duyduğumuz özlem değil yalnızca.

Henüz tamamen unutmamış olduğumuz kendimize duyduğumuz özlem.

Bu yüzden bu kitap bir cevabın peşinden başlamıyor.

Bir soruyla başlıyor.

Ve şimdilik o soruyu değiştirmeden önümüzde tutalım:

***Ben gerçekten kimim ve şu an neyin
peşinden koşuyorum?***

I - GÜRÜLTÜ

*Başkalarının sesi ne zaman bizim iç sesimize
dönüştü?*

İnsan yalnızca yüksek seslerden yorulmuyor.

Bazen en büyük gürültü, sessizce zihnin içine yerleşen
şeylerden oluşuyor.

Bir cümle.

Bir korku.

Bir beklenti.

Birilerinin yıllar önce söylediği ve zamanla bize aitmiş
gibi kullanmaya başladığımız bir hüküm.

Öyle uzun süre taşıyoruz ki artık nereden geldiğini
hatırlamıyoruz.

Sonra onunla düşünüyoruz.

Onunla inanıyoruz.

Onunla yargılıyoruz.

Hatta bazen onunla kendimizi cezalandırıyoruz.

İşte görünmez filtre dediğim şey biraz da bu.

Dünyaya çıplak gözle baktığımızı sanıyoruz; oysa çoğu
zaman önceden hazırlanmış bir camın arkasından
bakıyoruz.

Ve insanın en zor fark ettiği şey, gözüne değil **zihnine takılmış filtredir.**

Bu filtreler bir gecede oluşmadı.

Aileden bir şey aldık.

Mahalleden.

Okuldan.

Kültürden.

Korkularımızdan.

Dindarlık anlayışımızdan.

Bize öğretilen başarı tariflerinden.

İnsanların hakkımızdaki beklentilerinden.

Sonra hepsi birbirine karıştı.

Bir süre sonra bize ait olanla bize bırakılanı ayırmak zorlaştı.

Belki de bu yüzden insanın kendisini tanıması yalnızca "Ben kimim?" sorusuna cevap vermek değildir.

Daha zor bir soru vardır:

Bende bana ait olmayan ne var?

Bazen yıllardır "karakterim" dediğimiz şey bir savunmadır.

"İnancım" dediğimiz şey sorgulanmamış bir korku olabilir.

"Doğrum" dediğimiz şey, yalnızca uzun zamandır tekrar edildiği için bize doğru görünüyordur.

İnsan bunu fark ettiğinde önce rahatlamaz.

Aksine huzursuz olur.

Çünkü bir duvarın çatladığını görür.

Ve çatlağın arkasında ne olduğunu henüz bilmiyordur.

Ama belki uyanış tam burada başlar.

Bildiklerimizi çoğaltırken değil.

***Bildiğimizi sandığımız şeylere yeniden
bakarken.***

**Korkunun öğrettiği şey, her zaman hakikat
değildir**

Korku insanı bazen tehlikeden korur.

Fakat insanın zihnine yerleştğinde başka bir şey de yapabilir:

Soruyu susturabilir.

"Bunu sorgulama."

"Böyle gelmiş."

"Böyle kabul et."

"Fazla düşünme."

"Yanlış yere varırsın."

Bu cümleler yalnızca düşünceyi sınırlandırmaz.

Zamanla insanın kendi aklına duyduğu güveni de azaltır.

Soruyu suç gibi hissettirmeye başladığınızda, insan gerçeğin peşinden gitmek yerine güvenli cevabın peşine düşer.

Ve güvenli cevap her zaman doğru cevap değildir.

İnsanı sürekli suçluluk ve yetersizlik duygusunda tutan, korkuyu merkeze alan bir anlayış zihni diri tutmak yerine onu teslim alabilir.

Bunun için şu ayrımı yapmak gerekiyor:

***İnanç başka şeydir. Korkuyla teslimiyet
başka.***

Bir insanın soru sorması inancının zayıflığı anlamına gelmeyebilir.

Belki tam tersine, başkasından devraldığı cevabı ilk kez kendi vicdanında tartmaya başlamasıdır.

Çünkü insan bir düşünceye yalnızca atalarından kaldığı için tutunuyorsa, henüz onunla gerçekten karşılaşmış sayılmaz.

Miras başka şeydir.

İkna başka.

Ezber başka.

Şahitlik başka.

Belki bazı insanların dinle arasına koyduğu mesafeyi de burada yeniden düşünmek gerekir.

Bir insanın reddettiği şey gerçekten Allah mıdır?

Yoksa Allah adına kendisine anlatılmış, korkuya dayalı, insanı ezen bir kurgu mudur?

Bu sorunun cevabını onun adına veremeyiz.

Ama soruyu sormadan da geçemeyiz.

Çünkü insan bazen hakikati değil, hakikat diye önüne konulan biçimi reddeder.

Bu yüzden bir inancı dışarıdan saldırılar kadar, içeriden yanlış temsil de zayıflatabilir.

***Bir inancı yalnızca ona saldırarak değil,
onu içeriden yanlış ve akıl dışı savunarak
da çökertirsiniz.***

Bu cümle insanı rahatsız etmeli.

Özellikle de inancını korumaya çalışırken onu hangi dille temsil ettiğini hiç düşünmeyen insanı.

Çünkü bazen savunduğumuz şeyin hakikat olduğunu sanırken aslında kendi alışkanlığımızı savunuyoruz.

Ve alışkanlık, kutsallaştırıldığında sorgulanamaz hâle geliyor.

Bilmek yetmiyor

Modern insanın belki de en büyük yanılgılarından biri şu:

Çok bilgi = çok hakikat.

Oysa hayat böyle işlemiyor.

Bir insan dürüstlük hakkında yüz kitap okuyabilir ve yine yalan söyleyebilir.

Merhameti anlatabilir ve acımasız olabilir.

Adaletten söz edip çıkarı söz konusu olduğunda susabilir.

İnancı konuşup korkuyla yaşayabilir.

Demek ki bilginin varlığı tek başına dönüşüm üretmiyor.

Bir bilgi hayatımıza değmiyorsa, orada başka bir problem vardır.

Okumak yetmez.

Anlamak gerekir.

Anlamak da yetmez.

İnsanın anladığı şeyin hayatında bir karşılığı olmalıdır.

Aksi hâlde bilgi zamanla zihinsel bir koleksiyona dönüşür.

Kitaplar çoğalır.

Cümleler çoğalır.

Alıntılar çoğalır.

Fakat insan değişmez.

Ve belki bundan daha yorucu bir şey yoktur:

Hakikati konuşup ona hiç yaklaşılamamak.

Burada çok sade bir soru soralım:

Bugün inandığımız şeylerin kaçını gerçekten düşündük?

Kaçını yalnızca tekrar ediyoruz?

Kaç cümlemiz bize ait?

Bir insanın ağzından çıkan her doğru cümle onun hakikati değildir.

Bazen yalnızca iyi ezberlenmiş bir cümledir.

Hakikat ise yalnızca dilde durmaz.

İnsanın davranışında görünür.

Çünkü düşünce, hayatla sınanmadıkça insanın neye gerçekten inandığı tam olarak ortaya çıkmaz.

Kur'an'ı geçmişte bırakmak

Kur'an'ı yalnızca geçmiş zamanın hikâyeleri gibi okumak kolaydır.

Çünkü o zaman anlatılan herkes bizden uzaktadır.

Firavun başkasıdır.

Kibir başkasınındır.

Yanılğı geçmiştedir.

İsyân eski insanların problemidir.

Biz yalnızca okuruz.

Fakat başka bir okuma mümkündür:

Ya anlatılan insan hâlleri bugün de içimizdeyse?

Ya bazı kıssaların bizi ilgilendiren tarafı olayların tarihi değil, insanın değişmeyen zaafı mıdır?

O zaman metin geçmişi anlatan bir arşiv olmaktan çıkar.

Aynaya dönüşür.

Ve aynaya bakmak kitap okumaktan daha zordur.

Çünkü kitapta başkasının hatasını görürsünüz.

Aynada kendinizinkini.

Bu yolculuğun ilk işi başkalarının yanlışlarını bulmak olmayacak.

Kimin doğru, kimin yanlış olduğunu ilan etmeyeceğiz.

Önce kendi içimize bakacağız.

Çünkü insanın başkasının putunu kırması kolaydır.

Kendi putunu fark etmesi zordur.

Yasak ağacın gölgesinde

İnsanın ilk hikâyesini düşünelim.

Bir yasak.

Bir vaat.

Bir yönlendirme.

Bir seçim.

Ve sonrasında insanın kendisiyle karşılaşması.

Bu hikâyeyi yalnızca geçmişte yaşanıp bitmiş bir olay gibi okuduğumuzda bize uzak kalır.

Fakat onu insanın bilincini ve iradesini etkileyen vaatlerin sembolik bir örneği olarak da düşünebiliriz.

Çünkü yasak yalnızca bir nesneyle ilgili olmayabilir.

Asıl mesele insanın neyin etkisine girdiğidir.

Bir vaat insana nasıl dokunur?

Neyi arzulamasına neden olur?

Neyi olduğundan daha değerli gösterir?

Ve insan kendisini ne zaman kendi kararının sahibi sanırken aslında yönlendirilmiş olur?

Bu sorular bugün hiç de eski değil.

Aksine belki her zamankinden daha güncel.

Çünkü artık bize "yasak ağacı" gösteren tek bir ses yok.

Binlerce ses var.

Daha güzel ol.

Daha zengin ol.

Daha görünür ol.

Daha çok kazan.

Daha çok tüket.

Daha üstün ol.

Daha fazla takip edil.

Daha fazla takdir edil.

Daha fazla sahip ol.

Bütün cümlelerin altında aynı fısıltı dolaşıyor olabilir:

Şu an olduğun hâlin yetmiyor.

İşte çağdaş huzursuzluğun büyük kısmı belki burada üretiliyor.

İnsan sürekli eksik olduğuna ikna ediliyor.

Sonra eksikliğini kapatmak için satın alıyor.

Yarışıyor.

Gösteriyor.

Biriktiriyor.

Kıyaslıyor.

Ve tam doyacağını düşündüğü anda hedef biraz daha ileri taşıyor.

Çünkü doyan insan kolay yönlendirilmez.

Eksik hisseden insan ise sürekli hareket hâlinindedir.

Kibir, gürültünün en sessiz biçimi

Sonra başka bir ses beliriyor.

Dışarıdan değil.

İçeriden.

***Ben daha iyiyim. Ben daha çok biliyorum.
Ben daha dođruyum. Benim ailem. Benim
soyum. Benim makamım. Benim bilgim.***

Kibir her zaman yüksek sesle konuşmaz.

Bazen nezaketin içinde saklanır.

Bazen bilginin.

Bazen dindarlığın.

Bazen başarıların.

Bazen insanın sahip olduğu şeylerin.

İnsan başka birini küçülttüğü anda kendisini hayatın merkezine yerleştirir.

Ve belki insanın zihnindeki en tehlikeli yanılgılardan biri budur:

Kendi sahip olduklarını kendi değerinin kanıtı sanmak.

Ama burada kibri yalnızca "kötü insanların kötü özelliği" gibi okumayalım.

Öyle yaparsak yine kendimizi kurtarıyoruz.

Kibri kendi içimizde arayalım.

Bir insan konuşurken onu gerçekten dinlemediğimiz anlarda.

Bizden daha az bildiğini düşündüğümüz birine içimizden küçümseyerek baktığımızda.

Makamın önünde başka, makamsız insanın önünde başka davrandığımızda.

Birinin yanlışını onun bütün insanlığının önüne koyduğumuzda.

Belki de kibir tam olarak oradadır.

Kendimizi bir başkasından **biraz fazla insan** saydığımız yerde.

Şimdi burada duralım.

Çünkü daha ileri gitmeden önce şu soruya ihtiyacımız var:

Zihnimde gerçekten bana ait kaç cümle var?

Belki cevap vermek kolay olmayacak.

Olmasın.

Bu kitabın amacı zaten hızlı cevaplar üretmek değil.

Bir süre sorunun içinde kalabilmek.

Telefonu kapatıp.

Başkalarının sesini biraz kısmak.

Korkunun cümlelerini ayıklamak.

Ezberle inancı birbirinden ayırmak.

Bilgiyle dönüşüm arasındaki mesafeye bakmak.

Ve sonunda içeride kalan sese kulak vermek.

Belki ilk başta çok zayıf duyulacak.

Ama insan kendi içindeki gürültüyü azalttıkça o ses netleşir.

Ve tam o anda yolculuğun ikinci eşiği görünmeye başlar:

***Gürültünün en ağır sonucu ses değildir.
İnsanın kendi sesini artık tanımamasıdır.***

II - YABANCI

İnsan kendisinden ne zaman uzaklaşır?

İnsan bir sabah uyanıp birdenbire kendisine yabancılaşmaz.

Bu, daha sessiz olur.

Önce küçük bir tavizle başlar.

Kendini olduğundan biraz farklı göstermeye razı olursun.

Sonra bir başkasının senden beklediği kişiye dönüşürsün.

Bir yerde güçlü görünmen gerekir.

Başka bir yerde başarılı.

Başka bir yerde bilgili.

Başka bir yerde dindar.

Başka bir yerde mutlu.

Ve bütün bu görüntülerin arasında gerçek hâlin giderek arkaya çekilir.

Bir süre sonra insanlar seni tanır.

Ama sen, onların tanıdığı kişiyi tanımamaya başlarsın.

Belki yabancılaşmanın en sessiz biçimi budur:

***İnsanların seni bildiği hâlinle, senin kendini
bildiğin hâlin arasındaki mesafenin
büyümesi.***

İnsan kusurlarını taşımakta zorlandığında bazen onları onarmaya değil, örtmeye çalışır.

Üzerlerine unvan koyar.

Başarı koyar.

Para koyar.

Bilgi koyar.

Görünürlük koyar.

Daha güzel cümleler kurar.

Daha sağlam bir görüntü oluşturur.

Fakat kusurun üzerini örten şey, kusuru iyileştirmez.

Sadece görünmez hâle getirir.

Ve insan başkalarından sakladığı şeyi zamanla kendisinden de saklamaya başlar.

Tam burada tuhaf bir hayat oluşur:

Dışarıdan bakıldığında bütünlüklü,

içeriden yaşandığında parçalı.

İnsan, kendi eksiklikleriyle yüzleşmek yerine başarı etiketlerinin ve unvanların arkasına gizlenmeye başladığında aslında başkasından çok kendisinden saklanır.

Görünmek

Bugünün insanına hiç olmadığı kadar çok görünme imkânı verildi.

Fakat görünmekle görülmek aynı şey değil.

Bir fotoğraf gösterebilirsin.

Bir başarı gösterebilirsin.

Bir masa.

Bir yolculuk.

Bir kalabalık.

Bir gülümseme.

Hayatının kusursuz görünen birkaç saniyesini dünyanın önüne bırakabilirsin.

Ama kimse o fotoğraf çekilmeden birkaç dakika önce ne düşündüğünü bilmez.

Kimse ekran kapandığında odada kalan sessizliği görmez.

Kimse insanın kendisine söyleyemediği cümleleri paylaşamaz.

Belki de çağımızın garip çelişkilerinden biri burada:

***Herkes kendisini gösteriyor; ama çok az
insan gerçekten kendisini açığa çıkarıyor.***

Sosyal medya bunun tek sebebi değildir.

Fakat insanın zaten içinde taşıdığı kıyaslama duygusunu sürekli besleyebilecek büyük bir aynaya dönüşebilir.

Birinin başarısı önüne düşer.

Sonra başka birinin.

Daha genç biri.

Daha zengin biri.

Daha güzel görünen biri.

Daha çok gezen.

Daha çok sevilen.

Daha çok alkışlanan.

Ve farkına varmadan kendi hayatını onların vitriniyle ölçmeye başlarsın.

Bir süre sonra sana ait olmayan bir yarışın içinde yorulursun.

Üstelik yarışın bitiş çizgisi yoktur.

Çünkü her ulaştığın yerde senden biraz daha ileride görünen biri vardır.

Görüntüler tekrarlandıkça sorgulanmayan alışkanlıklara ve zihinsel kalıplara dönüşebilir.

Fakat mesele telefonu suçlamak kadar basit değil.

Telefonu kapattığında içindeki yarış devam ediyorsa sorun yalnızca ekranda değildir.

Ekran bazen zaten içeride olanı büyütür.

Eksik hissetme ihtiyacını.

Takdir edilme arzusunu.

Üstün olma isteğini.

Görülme açlığını.

İnsan burada kendisine kızmamalı.

Ama kendisine dürüst davranmalı.

Çünkü iyileşme suçlamakla değil, fark etmekle başlar.

Şu soruyu sorabilmekle:

Ben bunu gerçekten istiyor muyum, yoksa bana istemem gerektiği mi öğretildi?

Sahte benlik yorucudur

İnsanın gerçek hâlini taşımaktan daha yorucu bir şey varsa, o da sürekli başka biri gibi yaşamaktır.

Çünkü sahte kimlik sürekli korunmak ister.

İmaj devam etmeli.

Başarı görünmeli.

Zayıflık saklanmalı.

Yanlış kabul edilmemeli.

Bilmiyorum denmemeli.

Düşmek gösterilmemeli.

İnsan bir süre sonra hayatını yaşamaktan çok, kendi hakkındaki algıyı yönetmeye başlar.

Ve dışarıdaki herkes ikna olsa bile içeride biri hâlâ gerçeği bilir:

Sen.

Bu yüzden bazen insanın kendisiyle baş başa kalması huzursuz edicidir.

Çünkü kalabalıkta oynadığın rol, sessizlikte sana yardım edemez.

Oda kapandığında makam dışarıda kalır.

Takipçi sayısı dışarıda kalır.

Unvan dışarıda kalır.

Başkalarının sana verdiği değer de.

Ve geriye, bütün bunlardan önce orada olan insan kalır.

Belki korktuğumuz karşılaşma budur.

Fakat belki aradığımız dinginlik de tam oradadır.

Kendinle yüzleşmek kendinden nefret etmek değildir.

Aksine ilk defa kendine dürüst davranmaktır.

"Evet, burada kıskandım."

"Burada kibirlendim."

"Burada korktum."

"Burada görünmek istedim."

"Burada haklı değildim."

"Burada bir başkasını küçümsedim."

Bu cümleler insanı küçültmez.

Kendisiyle arasındaki yalanı küçültür.

Ve insanın içindeki bütünlük biraz da burada yeniden kurulmaya başlar.

Başımızı kaldırdığımızda

İnsan uzun süre yalnızca kendisine baktığında dünya küçülür.

Sorunları büyür.

Başarıları büyür.

Kırgınlıkları büyür.

Kendi hikâyesi evrenin merkeziymiş gibi görünmeye başlar.

Bazen yalnızca başını kaldırmak gerekir.

Gökyüzüne.

Bir ağacın dallarına.

Denizin kıvrımlarına.

Kendi nefesine.

İnsan kendi bedenine bile bütünüyle hükmedemediğini fark ettiğinde iddialarının sesi biraz azalır.

Doğadaki düzeni; galaksilerin spiral kollarından deniz kabuğunun kıvrımlarına, akciğerlerin dallanmasından ağacın göğe uzanan kollarına kadar birbirine benzeyen örüntüler üzerinden düşünmek, insanın kendi küçük dünyasını mutlaklaştırmasını kırabilir.

İnsanın bazen ihtiyacı olan şey yeni bir bilgi değildir.

Ölçeğini hatırlamaktır.

Gökyüzünün altında biraz daha küçük durmak.

Küçük olmak değersiz olmak değildir.

Bazen tam tersidir.

İnsan kendisini evrenin merkezi olmaktan çıkardığında ilk defa onun bir parçası olduğunu hisseder.

Ve bu duygu garip biçimde huzur verir.

Her şeyi kontrol etmek zorunda olmadığını fark etmek...

Her şeyin senin etrafında dönmediğini...

Her cevabı bilmek zorunda olmadığını...

Bazen insanı eksiltmez.

Omuzlarından yük alır.

Allah'ı kendi kalıbımıza sığdırmak

İnsan kendisine yabancılaştığında yalnızca kendisini yanlış tanımaz.

Bazen inandığı şeyi de kendi zihinsel sınırlarına göre biçimlendirmeye başlar.

Allah'a yön, mekân, insani özellikler ve kendi duygusal ölçülerimizi yüklediğimizde farkında olmadan sonsuz olanı kendi sınırlı zihnimizin içine çekmeye çalışabiliriz.

Mutlak olanı kendi geometrik ve zihinsel kalıplarımıza hapsetmek yerine, sınırlı insan aklının kendi sınırlarını fark etmesi gerekir.

Bu düşünce insanı susturmalı.

Korkudan değil.

Hayretten.

Çünkü bazı şeylerin karşısında insanın en doğru hâli konuşmak olmayabilir.

Bazen bilmediğini bilmek gerekir.

Bazen tanımlayamamak.

Bazen bütün zihinsel şemaların kenarında durup yalnızca bakmak.

Ve belki iman burada daha sakin bir hâle gelir.

İspat yarışından çıkar.

Slogan olmaktan çıkar.

Başkasını yenme aracından çıkar.

İnsanın hayatın içinde gördüğü işaretlerle kurduğu daha içten bir yakınlığa dönüşür.

Şahitlik

Belki inanmak yalnızca bir cümleyi tekrar etmek değildir.

İnsan bazen söylediği şeye hayatıyla şahitlik eder.

Adaletten söz ediyorsan, gücün eline geçtiğinde ne yaptığın önemlidir.

Merhametten söz ediyorsan, senden bir şey isteyemeyecek kadar güçsüz birine nasıl davrandığın önemlidir.

Dürüstlüğü anlatıyorsan kimsenin görmediği yerde ne yaptığın önemlidir.

Çünkü insanın gerçekten neye inandığını bazen ibarelerinden çok davranışları gösterir.

Ve burada hayatın tamamı ibadetin sınav alanına dönüşür.

Sadece belirli zamanlar değil.

Sadece belirli mekânlar değil.

Pazar yeri.

Ticaret.

Aile.

Öfke.

Miras.

Para.

Güç.

Birinin senden daha zayıf olduğu an.

Bir hata yaptığın an.

Kimsenin seni görmediği an.

Dürüstlük, adalet, merhamet ve empati yalnızca belirli ritüel zamanlarına sıkıştırıldığında hayatın gerçek çatışmalarında insanı koruyamaz.

Bu yüzden ibadetin insanı hayattan koparan bir rahatlama mekanizmasına dönüşmesi tehlikelidir.

İnsan yanlış yapar.

Sonra kendisini temizlenmiş sayar.

Tekrar yanlış yapar.

Sonra tekrar rahatlar.

Eğer kurduğumuz düzen bizi gerçekten haksızlıktan alıkoymuyorsa bir yerde düşünmemiz gereken ciddi bir boşluk vardır.

Çünkü vicdan yalnızca hata yaptıktan sonra acı çekmek değildir.

Bazen hata yapmadan hemen önce içeriden yükselen o sessiz uyarıdır:

Bunu yapma.

Ve insanın gerçek özgürlüğü belki bu sesi duyabilmekte başlar.

Özgürlük

Özgürlük istediğimiz her şeyi yapmak değildir.

Bazen tam tersidir.

İstediğimiz hâlde yapmamayı seçebilmek.

Öfkeli olduğumuz hâlde susabilmek.

Gücümüz yettiği hâlde ezmemek.

Kazanç mümkün olduğu hâlde haksız kazanca uzanmamak.

İntikam alabilecek durumdayken adaleti tercih etmek.

Bir insanı incittiğimizi fark ettiğimizde yalnızca güzel cümleler kurmakla yetinmeyip meydana gelen zararı onarmaya çalışmak.

Fıtrat çizgisinin bozulduğunu fark eden kişinin yalnızca pişmanlık cümlesi kurmakla değil, ortaya çıkan zararı onarma ve telafi sorumluluğunu üstlenmesi gerekir.

Bu daha zordur.

Ama daha gerçektir.

Çünkü insanın karakteri söylediği özürden çok, o özrün ardından ne yaptığıyla görünür.

Belki kendine dönüş de büyük ve dramatik bir olay değildir.

Bir sabah biraz daha dürüst uyanmak.

Bir konuda "bilmiyorum" diyebilmek.

Bir başkasının başarısından rahatsız olduğunda bunu fark etmek.

Kendini göstermeye ihtiyaç duyduğunda bir an durmak.

Haksız olduğunda savunmaya geçmeden kabul etmek.

Kendine ait olmayan bir beklentiyi hayatından çıkarmak.

Küçük şeyler.

Ama insan zaten çoğu zaman büyük kararlarla değil, küçük tekrarlarla kendisine yabancılaşır.

Ve yine küçük tekrarlarla geri döner.

Bir gün aynaya baktığında yüzün aynı olabilir.

Gözlerin aynı.

Saçların.

Çizgilerin.

Ama sana bakan insan artık eskisi kadar yabancı
gelmeyebilir.

Çünkü onun kusurlarını biliyorsundur.

Korkularını.

Kibrini.

Eksikliklerini.

Ve bütün bunlara rağmen ondan kaçmıyorsundur.

Belki kendini tanımak, kendin hakkında kusursuz bir
hikâye kurmak değildir.

Kendinden saklanmayı bırakmaktır.

III - ŞÜPHE

*Sorgulamak kaybetmek midir, yoksa ilk kez
gerçekten aramak mı?*

İnsan bazı soruları yüksek sesle sormaz.

Çünkü cevabından değil, sorunun kendisinden korkar.

Ya yıllardır doğru bildiğim şey sandığım kadar sağlam değilse?

Ya bana öğretilenle benim gerçekten inandığım şey aynı değilse?

Ya tekrar ettiğim cümlelerin bazıları bana ait değilse?

İnsan böyle bir eşiğe geldiğinde içinde tuhaf bir huzursuzluk belirir.

Bir tarafı geri dönmek ister.

Tanıdık olan güvenlidir.

Ezberlenmiş cevapların içinde insan kendisini korunaklı hisseder.

Diğer tarafı ise artık eskisi gibi susamaz.

Çünkü bir soru bir kez gerçekten doğduğunda, onu hiç sorulmamış gibi yaşamak zordur.

Belki şüphe dediğimiz şey her zaman inancın karşısında duran bir düşman değildir.

Bazen insanın ödünç aldığı inançla kendi iknası arasındaki mesafeyi fark etmesidir.

Çocukken birçok şeyi sorgulamadan öğreniriz.

Bu doğaldır.

Dili böyle öğreniriz.

Aileyi.

Kültürü.

Davranışları.

İyi ve kötü hakkında ilk hükümlerimizi.

İnanç dünyamızın ilk kelimelerini de çoğu zaman böyle ediniriz.

Fakat insan büyür.

Aklı büyür.

Hayatı değişir.

Acıyla karşılaşır.

Ölüm görür.

Haksızlık görür.

Kendi hatalarıyla karşılaşır.

Ve çocukken taşıdığı bazı cevaplar yetişkinliğinde karşılaştığı sorulara yetmemeye başlayabilir.

Sorun burada soru sormak değildir.

Asıl sorun, artık taşımadığımız bir cevabı taşıyormuş gibi yapmaktır.

Çünkü insan kendisini kandırarak huzura ulaşamaz.

Yalnızca soruyu erteler.

Miras başka, hakikat başka

İnsanın kendisine bırakılmış olan her şeyi reddetmesi gerekmez.

Miras kıymetlidir.

Bazen insanın yıllarca arayıp ulaşacağı bir hakikat, ona çocukluğunda çoktan verilmiştir.

Ama bir şeyin bize miras kalmış olması, onu anlamış olduğumuz anlamına gelmez.

Babamızdan kalan bir kitabın sahibi olabiliriz.

Ama onu hiç okumamış olabiliriz.

Bir cümleyi yüz kere tekrarlayabiliriz.

Ama ona bir kez bile gerçekten yaklaşmamış olabiliriz.

İşte burada çok ince bir ayrım başlıyor:

Bir şeyi taşımakla, ona şahit olmak aynı şey değildir.

İnsan başkasından aldığı cevabı kendi zihninden, vicdanından ve hayatından geçirmediğinde, cevap hâlâ biraz başkasınıdır.

Belki hakikat değişmez.

Ama insanın onunla kurduğu ilişki değişmelidir.

Çocukken duyduğu bir cümleyi kırk yaşında hâlâ yalnızca çocukken duyduğu biçimde taşıyorsa, büyüyen yalnızca bedeni olmuş olabilir.

Bu yüzden sorgulamak, her şeyi reddetmek değildir.

Sorgulamak bazen bir şeyi ilk kez ciddiye almaktır.

"Neden?" diye sorabilmek.

"Bunun dayanağı nedir?"

"Ben bunu gerçekten anlıyor muyum?"

"Bu düşünce beni nasıl bir insana dönüştürüyor?"

"Bunun içinde korku mu var, ikna mı?"

Sorular çoğaldığında insan bir süre kendisini boşlukta hissedebilir.

Çünkü eski cevapların kesinliği azalır.

Henüz yenisi de oluşmamıştır.

Bu ara bölge kolay değildir.

Ama bazı dönüşümler tam olarak burada gerçekleşir.

Eski evden çıkmışsınızdır.

Yeni eve henüz varmamışsınızdır.

Bir süre yoldasınızdır.

Ve yol, insanı hem tedirgin eder hem özgürleştirir.

Ya yanlış yere varırsam?

Soru soran insanın önüne çoğu zaman ilk olarak korku çıkar.

"Ya şüphe edersem?"

"Ya yanlış anlarsam?"

"Ya kaybedersem?"

Fakat burada başka bir soru sormamız gerekir:

***Hiç düşünmeden inanmış görünmek,
gerçekten inanmak mıdır?***

Bir insan yalnızca korktuğu için bir düşünceyi terk etmiyorsa, o düşünceyle nasıl bir ilişki kurmuştur?

Sevgi mi?

İkna mı?

Güven mi?

Yoksa yalnızca kaçınma mı?

Bu kitabın arayışı, insanı inancından uzaklaştırmak için değil; inancıyla arasındaki korku, taklit ve ezber tabakalarını fark ettirmek için ilerliyor.

Çünkü korkunun koruduğu şey her zaman hakikat olmayabilir.

Bazen yalnızca alışkanlıktır.

Ve alışkanlık, uzun yıllar tekrarlandığında hakikatin kıyafetini giyebilir.

Gerçek bir uyanış yalnızca bilmekle değil, anlamak ve ikna olmakla başlar.

Yalnızca ezber ve taklitle taşınan değerler insanı özgürleştirmeyebilir.

Bu bana önemli bir ayrım gibi geliyor:

Şüphe, inancı yok etmek zorunda değildir.

Şüphe, sahte kesinliği yok edebilir.

Ve belki sahte kesinlik ortadan kalkmadan sahici güven doğmaz.

Her sorunun cevabı hemen gelmez

Modern dünyanın bize öğrettiği alışkanlıklardan biri hızdır.

Bir şey merak ederiz.

Ararız.

Buluruz.

Okuruz.

Geçeriz.

Fakat insanın varoluşsal soruları arama motoru gibi çalışmaz.

"Ben kimim?"

"Neye inanıyorum?"

"Ölüm karşısında ne düşünüyorum?"

"Adalet nedir?"

Allah ile kurduğum ilişkinin ne kadarı bana ait, ne kadarı korkuyla şekillendi?

Bu sorulara birkaç saniyede cevap veremezsiniz.

Belki birkaç yılda da.

Bazı sorular insanla birlikte yaşar.

Ve insan bazen cevabı bulmaktan çok, soruyu daha doğru sormayı öğrenir.

Bu da bir ilerlemedir.

Çünkü yanlış soruya verilen çok doğru bir cevap bile insanı yanlış yere götürebilir.

Belki bu yüzden sessizlik önemlidir.

Her boşluğu yeni bir bilgiyle doldurmamak.

Her şüpheyi hemen susturmamak.

Bir soruyla biraz kalabilmek.

İnsan zihninde oluşan ilk rahatsızlığı hemen bastırmadığında, bazen onun altında daha temel bir şey bulur.

Bir korku.

Bir kırgınlık.

Bir yanlış temsil.

Bir çocukluk hatırası.

Bir otorite figürü.

Bir cezalandırılma duygusu.

Ve o zaman fark eder:

Belki yıllardır inanç hakkında düşündüğünü sandığı şeyin bir kısmı aslında **korku hakkında** düşünmesidir.

Başkasının yanlışından kendimize iman üretmek

İnsan bazen kendi doğruluğunu başkasının yanlışlığı üzerinden kurar.

Birinin hatasını görür.

Ve rahatlar.

"Ben onun gibi değilim."

Bir düşünceyi eleştirir.

"Ben doğru taraftayım."

Bir grubun yanlışını gösterir.

Kendisini hakikatin tarafında ilan eder.

Fakat başkasının yanlışını teşhis etmek, bizi otomatik olarak doğru yapmaz.

Bir insan çok iyi bir eleştirmen olabilir ve kendi hayatına hiç bakmayabilir.

Dinin yanlış temsilini eleştirebilir ama kibriyle yüzleşmeyebilir.

Başkalarının dogmatizmini görebilir ama kendi dogmasını fark etmeyebilir.

Başkasının putunu kırabilir ama kendi putuna dokunmayabilir.

Bu nedenle sorgulama önce dışarıya yöneldiğinde eksik kalır.

Asıl zor olan soruyu içeri çevirmektir:

***Ben hangi konuda kendimi sorgulanamaz
ilan ettim?***

Kur'an'ı kendimize doğru okumak

Bir metni okumakla onun bize konuşmasına izin vermek arasında fark vardır.

Metni dışarıya doğru okuduğumuzda hep başkalarını görürüz.

Zalim başkasıdır.

Kibirli başkası.

İkiyüzlü başkası.

Yanlış yapan başkası.

Biz ise güvenli bir yerde durmuş, bütün hikâyeyi seyrediyoruzdur.

Oysa aynayı kendimize çevirdiğimizde işler değişir.

"Bende bundan ne kadar var?" sorusu başlar.

Kibrim nerede?

Gücüm olduğunda ne yapıyorum?

Bir şeyi kaybetmekten korktuğunda nasıl davranıyorum?

Haklı olduğuma çok inandığımda karşımda duran insanı hâlâ duyabiliyor muyum?

İşte metin o zaman tarih olmaktan çıkıp hayatın içine girer.

Burada kesin cevaplar üretmek yerine aynayı açık tutmak daha kıymetli.

Çünkü insan bazı hakikatleri kendisine söylediğinde reddedebilir.

Ama aynada gördüğünde susar.

İnancın sesi neden bazen korkunun sesine benziyor?

Belki şimdi en rahatsız edici sorulardan birine yaklaşıyoruz.

Bir insan Allah'ı düşündüğünde ilk olarak ne hissediyor?

Yakınlık mı?

Güven mi?

Hayret mi?

Sorumluluk mu?

Yoksa korku mu?

Bu sorunun tek bir cevabı yok.

Ve burada kimsenin iç dünyası hakkında hüküm vermek doğru olmaz.

Ama insan kendi cevabını verebilir.

Bazen çocuklukta duyduğu din dili zihninde öyle derin izler bırakır ki yıllar sonra Allah tasavvuruyla korku birbirine karışabilir.

Hata yapmakla değersiz olmak karışır.

Sorumlulukla sürekli suçluluk karışır.

İbadetle endişe karışır.

Ve insan Allah'a yaklaşmak isterken kendi zihninde oluşturduğu korku duvarına yaklaşır.

İşte sorgulama burada yıkmak için değil, **ayırt etmek** için gereklidir.

Nerede inanç var?

Nerede kültür?

Nerede gelenek?

Nerede insan sözü?

Nerede korku?

Nerede gerçekten benim ikna olduğum şey?

Bu ayrım kolay değildir.

Ama insan kendi içindeki sesleri birbirinden ayırmadan dinginliğe ulaşamaz.

Şüpheden sonra

Bir noktada insan şunu fark eder:

Aradığı şey bütün soruların yok olması değildir.

Belki sorularla birlikte yaşayabilecek kadar sağlam bir yere basabilmektir.

Çünkü hayatın bazı alanlarında kesinlik vardır.

Bazılarında yorum.

Bazılarında bilinmezlik.

Ve insanın olgunluğu belki de bunların hepsini aynı torbaya koymamayı öğrenmesidir.

Bilmediği yerde "bilmiyorum" diyebilmek.

İkna olmadığı yerde düşünmeye devam etmek.

İkna olduğu yerde ise bunu başkasını ezmek için kullanmamak.

Bu, insana garip bir sükûnet verir.

Çünkü artık her tartışmayı kazanmak zorunda değildir.

Her soruya cevap vermek zorunda değildir.

Her şeyi savunmak zorunda değildir.

Bazı şeylerin karşısında yalnızca dürüst olmak yeterlidir.

Burada hâlâ düşünüyorum.

Belki insanın zihinsel özgürlüğünün en sade cümlelerinden biri budur.

Fakat şüphe tabakaları kalktığında altından çoğu zaman daha eski bir duygu çıkar.

Korku.

Kaybetme korkusu.

Yanılma korkusu.

Dışlanma korkusu.

Cezalandırılma korkusu.

Kontrolü kaybetme korkusu.

Ve insanın hayatında düşündüğünden çok daha fazla kararın arkasında korku vardır.

Bazen inancının.

Bazen ilişkilerinin.

Bazen suskunluğunun.

Bazen öfkesinin.

Bazen de başkalarını kontrol etme ihtiyacının.

IV - KORKU

*İnsan ne zaman hakikati değil, güvende kalmayı
seçer?*

Korku her zaman bağırılmaz.

Bazen insanın içine öyle sessiz yerleşir ki onu kendi sesi sanırsınız.

Bir karar veririz.

Bir ilişkide kalırız.

Bir cümleyi söylemeyiz.

Bir soruyu sormaktan vazgeçeriz.

Bir yanlışı görür ama dokunmayız.

Sonra bütün bunları "tedbir", "saygı", "uyum", "kader" ya da "böylesi daha doğru" diye adlandırırız.

Oysa bazı tercihlerimizin altında hakikat değil, yalnızca kaybetme korkusu vardır.

İnsan bazen doğru olanı değil, kendisini güvende hissettiren şeyi seçer.

Ve bunu uzun süre yaptığında korku artık bir duygu olmaktan çıkar.

Bir düşünme biçimine dönüşür.

Korkunun en güçlü tarafı, insanı dışarıdan zincirlemesi değildir.

İçeride sınırlar kurmasıdır.

"Buraya kadar düşünebilirsin."

"Bu soruyu sorma."

"Bunu sorgulamak tehlikelidir."

"Böyle inanırsan güvendesin."

"Böyle davranırsan kabul edilirsin."

Bir süre sonra insanın zihni kendi kendisini denetlemeye başlar.

Dışarıdan bir baskıya bile ihtiyaç kalmaz.

Çünkü insan artık neyi düşünmemesi gerektiğini kendi kendine bilir.

İşte burada önemli bir ayrım başlıyor:

İtaat başka şeydir. İradesizleşmek başka.

İnanç başka şeydir.

Korkudan düşünememek başka.

Suçlulukla yönetilen insan

İnsanı sürekli yetersiz hissettirmek kolay bir yönetme biçimidir.

Çünkü kendisini eksik gören insan sürekli bir şey satın alır.

Sürekli onay arar.

Sürekli affedilmek ister.

Sürekli bir otoriteye tutunur.

Kendi muhakemesine güvenmek yerine, ne düşünmesi gerektiğini dışarıdan öğrenmeye çalışır.

Korku temelli din kurguları da insanı sürekli suçluluk ve yetersizlik psikolojisinde tutabilir.

Bu eleştiriyi insanın kendisine çevirmek gerekir.

Çünkü mesele yalnızca dışarıda birilerinin bizi korkutması değildir.

Bazen insan kendi zihninde de bir mahkeme kurar.

Ve o mahkemede sürekli kendisini yargılar.

Eksik.

Yetersiz.

Geç kalmış.

Kirli.

Değersiz.

Böyle bir zihin, zamanla iyiliği sevdiği için değil, cezadan kaçmak için seçmeye başlayabilir.

O zaman ahlakın yönü değişir.

İnsan "iyi nedir?" diye sormaz.

"Başım derde girer mi?" diye sorar.

Bu ikisi aynı şey değildir.

Gerçek ahlak, insanı yalnızca görünür denetimin olduğu yerde doğru tutmaz.

Kimsenin görmediği yerde de tutar.

Çünkü orada artık korku değil, vicdan devrededir.

Vicdanın sesi ile korkunun sesi aynı değildir

Korku şöyle der:

"Yakalanırsan ne olur?"

Vicdan şöyle sorar:

"Kimse görmese de bu doğru mu?"

Korku sonuçtan çekinir.

Vicdan filin kendisine bakar.

Korku dışarıdan gelen cezayı hesaplar.

Vicdan içerideki bozulmayı.

Bu yüzden bir insanın yalnızca cezadan kaçınarak doğru davranmasıyla, doğru olduğu için doğru davranması arasında büyük bir fark vardır.

İnsanın yanlış yaptığında yalnızca sonradan pişman olan değil, yanlışın eşiğinde geri çekilebilen canlı bir iç uyarıya ihtiyacı vardır.

Belki insanın olgunlaşması, bu iki sesi birbirinden ayırmayı öğrenmesidir.

Beni durduran şey ne?

Korku mu?

Vicdan mı?

Bir otorite mi?

Alışkanlık mı?

Gerçekten ikna olduğum bir değer mi?

Bu soruyu sormadan kendi ahlakımızı anlamamız zor.

Allah tasavvurunda korku

Korku en hassas yerde de karşımıza çıkabilir:

İnsanın Allah ile kurduğu ilişkide.

Eğer Allah tasavvuru yalnızca tehdit, ceza ve sürekli yetersizlik dili üzerinden kurulursa, insanın zihninde iman ile korku birbirine karışabilir.

Allah'ı insanın dar kalıplarına, yönlerine, geometrik sınırlarına ve korku temelli zihinsel çerçevelerine hapsetmek, Mutlak olanı insan zihninin sınırlarına indirmek anlamına gelebilir.

Bunu düşünmek gerekir.

Çünkü insan bazen Allah'ı tanımaktan çok, kendi korkularını büyütüyor olabilir.

Kendi öfkesini O'na yüklüyor.

Kendi cezalandırma arzusunu.

Kendi grup aidiyetini.

Kendi tarafgirliğini.

Sonra kendi psikolojisini kutsal bir hüküm gibi savunuyor.

Belki tehlike burada.

İnsan Allah adına konuşurken, aslında kendi korkusunun sesini yükseltiyor olabilir.

Bu ihtimal bile insanı daha dikkatli konuşmaya çağırmalı.

Daha yavaş.

Daha mütevazı.

Daha az iddialı.

Çünkü sınırlı olanın, sınırsız olan hakkında kesinlik üretme arzusu başlı başına bir kibir biçimine dönüşebilir.

Bilmediğini bilmek

İnsan neden her şeyi bilmek istiyor?

Çünkü belirsizlik huzursuz eder.

Kesin cevaplar rahatlatır.

Bir şeyi adlandırdığımızda kontrol ettiğimizi sanırız.

Bir sınıfa koyarız.

Bir tanım veririz.

Ve rahatlarız.

Fakat hayatın tamamı tanımlanabilir değildir.

İnsan da değildir.

Allah tasavvuru hiç değildir.

Sınırlı insan aklının Mutlak'ın zatını tarif etmeye muktedir olmadığını kabul etmek, kendi sınırlarını fark etmek ve "bizim O olmadığımızı" idrak etmektir.

Bu düşünce aslında insanı küçültmez.

Rahatlatır.

Çünkü her şeyi açıklamak zorunda değilsin.

Her soruya cevap vermek zorunda değilsin.

Her tartışmada son sözü söylemek zorunda değilsin.

"Bilmiyorum" diyebilirsin.

Ve bazen "bilmiyorum" cehaletin değil, haddini bilmenin cümlesidir.

İnsan bazı şeylerin karşısında susmayı öğrendiğinde zihninde yeni bir alan açılır.

Hayret.

Hayret korkuya benzemez.

Korku insanı daraltır.

Hayret genişletir.

Korku kaçır.

Hayret bakar.

Korku kesinlik ister.

Hayret bilinmeyene tahammül eder.

Belki dinginliğin bir kısmı tam burada doğar.

Güvenli din ile yaşayan din

Ritüeller insana düzen verir.

Zamanı böler.

Hatırlatır.

Disiplin kazandırabilir.

Fakat ritüelin kendisi hayatın yerine geçmeye başladığında, ibadet mekanik bir vicdan rahatlatma düzenine dönüşebilir.

İnsan hata yapar.

Sonra ritüelini yerine getirir.

Rahatlar.

Ertesi gün aynı haksızlığı tekrar eder.

Eğer kurduğumuz dini düzen bizi fiilen haksızlıktan, ezmekten, fırsatçılıktan ve intikam duygusundan alıkoymuyorsa burada ciddi bir sorun vardır.

Dürüstlük, adalet, merhamet ve empati yalnızca belirli mekânlarda ve belirli zamanlarda hatırlanan kurallarsa; hayatın gerçek sınavlarında bize ne rehberlik edecek?

Pazar yerinde.

Ticarette.

Parada.

Ailede.

Güçte.

Öfkede.

Hakkımız yenildiğinde.

Bir başkasının hakkı elimizdeyken.

İnanç tam burada hayata temas eder.

Ve belki insanın gerçek dindarlığı, yalnız kaldığında yaptığı tercihlerde görünür.

Korku, insanı adaletten uzaklaştırabilir

Bazen haksızlığı biliriz.

Ama susarız.

Çünkü kaybedecek bir şeyimiz vardır.

Makam.

Para.

İlişki.

Çevre.

Aidiyet.

İtibar.

İnsan çoğu zaman doğruyu bilmediği için değil, bedelinden korktuğu için uygulamaz.

İşte korkunun insan üzerindeki en derin etkilerinden biri budur.

Ahlaki bilgi düzeyinde bırakır.

İnsan neyin doğru olduğunu bilir.

Ama kendisine maliyet çıkınca geri çekilir.

Bu yüzden karakter, rahat zamanlarda değil; çıkarlarımızla değerlerimiz karşı karşıya geldiğinde görünür.

Bir satıcının zor durumda olduğunu gördüğünde fırsatçılık yapıp yapmamak.

Bir aylık öfkeyi bir anlık intikama dönüştürüp dönüştürmemek.

Gücün yettiğinde ezip ezmek.

Çünkü insanın doğruyu söylemesi kolaydır.

Doğrunun bedelini ödemesi zordur.

Arınmak

Arınma denildiğinde çoğu insanın aklına dışarıdaki temizlik gelir.

Su.

Beden.

Kıyafet.

Bir ritüel.

Fakat arınmayı daha içsel bir yere taşımak mümkündür:

Hayata her sabah temiz bir bilinçle ve dürüst bir niyetle yeniden girmek.

Bu yaklaşımda arınmak, geçmiş silmek değildir.

Geçmişten sorumluluk çıkarmaktır.

Yanlış yaptıysan kabul etmek.

Zarar verdiysen onarmak.

Birini kırdıysan yalnızca "üzgünüm" demekle kalmayıp o kırılmanın doğurduğu yükü mümkün olduğunca telafi etmeye çalışmak.

Çünkü pişmanlık, hayatı değiştirmediginde yalnızca bir duygudur.

Onarım ise ahlaktır.

Ve insanın gerçek değişimi, kendisi hakkında güzel cümleler kurmasında değil; önceki davranışından farklı davranmaya başlamasında görünür.

Korkudan özgürlüğe

Peki özgürlük nedir?

Hiçbir şeyden korkmamak mı?

Belki değil.

İnsan korkabilir.

Önemli olan korkunun kararın sahibi olmamasıdır.

Korkuyorsun ama yine de adil davranabiliyorsan...

Kaybedeceğini biliyor ama yine de dürüst kalabiliyorsan...

Yalnız kalma ihtimaline rağmen doğru bildiğini sakinlikle taşıyabiliyorsan...

İşte orada başka bir özgürlük başlar.

Gerçek özgürlük, otoritenin, çoğunluğun, dayatılmış geleneklerin, korkuların ve özellikle insanın kendi egosunun köleliğinden sıyrılabilme bilinciyle ilgilidir.

Çünkü insan bazen dışarıdaki bütün zincirleri kırar ama kendi egosuna bağlı kalır.

O zaman yalnızca efendisi değişmiştir.

Özgürleşmemiştir.

Belki korkunun karşısına konulması gereken şey cesaret bile değildir.

İkna.

Neye inandığını bilmek.

Neden inandığını bilmek.

Ne pahasına koruyacağını bilmek.

Ve yine de başkasının vicdanına zorla hükmetmemek.

Çünkü korku insanı saldırgan da yapabilir.

Kendisi emin olmayan insan bazen başkasını susturarak kendisini güvende hissetmeye çalışır.

Oysa ikna hâli daha sakindir.

Bağırmaya ihtiyaç duymaz.

Hakarete ihtiyaç duymaz.

Sürekli düşman üretmeye ihtiyaç duymaz.

Kendisine yer bulabilmek için başkasını yok etmek istemez.

Belki dinginliğin bir başka biçimi de budur:

***İnandığın şeyi korkmadan taşıyabilmek
ama onu başkasına korku olarak
taşımamak.***

Şimdi burada durup kendimize şu soruyu soralım:

Hayatımda verdiğim hangi kararların altında gerçekten inancım, vicdanım ve iradem var?

Hangilerinin altında yalnızca korku?

Kimi kaybetmekten korkuyorum?

Neyi kaybetmekten?

İtibarımı mı?

Aidiyetimi mi?

Paramı mı?

Gücümü mü?

Haklı görünme ihtiyacımı mı?

Ve bütün bunların hiçbirisi kalmadığında...

Ben kim olacağım?

V - PUTLAR

*İnsan ne zaman sahip olduğu şeyi, olduğu şey
sanmaya başlar?*

Putları hep dışarıda aradık.

Taşta.

Heykelde.

Bir sembolde.

Bir mabette.

Oysa insanın en tehlikeli putları bazen görünmezdir.

Çünkü görünmeyen şey daha kolay kutsallaşır.

Bir unvan.

Bir soyadı.

Bir makam.

Bir bilgi.

Bir çevre.

Bir takipçi sayısı.

Bir servet.

Bir aidiyet.

Bir düşünce.

Bir başarı.

İnsan bunlardan birine yalnızca sahip olduğunda problem başlamaz.

Problem, **sahip olduğu şey üzerinden kendisini başkasından daha değerli görmeye başladığında** başlar.

Kibir çoğu zaman kendisini kibir olarak tanıtmaz.

Daha zarif gelir.

"Ben sadece doğruyu biliyorum."

"Benim tecrübem daha fazla."

"Ben bu seviyeleri geçtim."

"Onlar anlamaz."

"Benim çevrem farklı."

"Bizim ailemiz böyledir."

"Benim makamım bunu gerektirir."

İnsan bazen üstünlük duygusunu o kadar iyi gerekçelendirir ki artık onu üstünlük olarak bile görmez.

Kibir burada ahlaki bir kusur olmaktan çıkar.

Bir **bakış biçimine** dönüşür.

Karşındaki insanı artık insan olarak değil, senden aşağıda ya da yukarıda duran biri olarak görmeye başlarsın.

Ve hayat dikeyleşir.

Herkes bir basamak olur.

Kim daha yukarıda?

Kim daha aşağıda?

Kim daha bilgili?

Kim daha zengin?

Kim daha itibarlı?

Kim daha görünür?

Kim daha çok alkışlanıyor?

İnsan, hayatı böyle okumaya başladığında kendi değerini de başkasının konumuna göre ölçmeye başlar.

Bu yüzden kibir ile yetersizlik çoğu zaman birbirine çok uzak değildir.

Biri "Ben senden üstünüm." der.

Diğeri "Ben onun kadar değilim."

İkisinin de gözü dışarıdadır.

İkisi de kendisini başkasının üzerinden tanımlar.

Ve ikisi de kendi merkezini kaybeder.

Modern dünyanın görünmez putları

Bugünün putları çoğu zaman parlaktır.

İyi paketlenmiştir.

Arzu uyandırır.

Başarı gibi görünür.

Özgürlük gibi görünür.

Statü gibi görünür.

Sosyal medyada dolaşan sahte parıltılar, sürekli pompalanan yetersizlik hissi ve insanı kıyaslamaya sürükleyen algoritmik akışlar bu çağın zihinsel büyü mekanizmaları gibi çalışabilir.

Burada "put" kelimesini yalnızca dinî bir nesne gibi düşünmeyelim.

İnsan bir şeyi öyle merkezileştirir ki bütün kararlarını onun etrafında vermeye başlarsa, o şey zihinsel bir put hâline gelebilir.

Para.

Onay.

Görünürlük.

Haklı çıkmak.

Beğenilmek.

Kontrol etmek.

Kaybetmemek.

Bunların hiçbirini tek başına şeytanlaştırılmak zorunda değil.

Ama insan bütün hayatını birinin önünde eğmeye başladığında mesele değişir.

Çünkü put, bazen önünde fiziksel olarak eğildiğimiz şey değildir.

Uğruna kendimizden vazgeçtiğimiz şeydir.

Başarı da put olabilir mi?

Başarı kötü değildir.

Çalışmak kötü değildir.

Üretmek.

Kazanmak.

Bir işi iyi yapmak.

Bir şey inşa etmek.

Bunlar hayatın doğal parçalarıdır.

Ama insan başarıyı kendi değerinin kanıtına dönüştürdüğünde başka bir eşik açılır.

"Başarılıysam değerliyim."

"Kaybedersem küçülürüm."

"İnsanlar beni alkışlıyorsa varım."

Böyle bir denklem insanı sürekli koşmaya zorlar.

Çünkü başarı artık yaptığı bir şey değil, kim olduğunun belgesi hâline gelir.

Ve her belge gibi sürekli yenilenmesi gerekir.

Bir başarı gelir.

Bir süre iyi hissettirir.

Sonra yetmez.

Daha fazlası gerekir.

Daha büyük.

Daha görünür.

Daha yüksek.

İnsan burada çalışmayı bırakmaz.

Ama neden çalıştığını unutabilir.

İnsan kusurlarını ve derin ahlaki eksikliklerini başarı etiketlerinin arkasına gizlemeye başladığında aslında kendisiyle yüzleşmekten kaçır.

Başarı bir örtüye dönüştüğünde, insan dışarıdan büyürken içeriden küçülebilir.

Ve herkes yükseldiğini sanırken o kendisinden biraz daha uzaklaşır.

Bilginin putu

Bilginin insanı özgürleştirebileceğini söyledik.

Ama bilgi de put olabilir.

Özellikle insan onu hakikate yaklaşmak için değil, başkasına üstünlük kurmak için kullanmaya başladığında.

Çok kitap okumuş olabiliriz.

Çok şey biliyor olabiliriz.

Din konusunda.

Tarih konusunda.

Toplum konusunda.

İnsan konusunda.

Ama bütün bu bilgi bizi daha mütevazı yapmıyorsa bir problem vardır.

Çünkü bilginin artması, insanın kendi sınırlarını daha fazla görmesine de yol açmalıdır.

Fakat bazen tam tersi olur.

İnsan ne kadar çok bilirse o kadar kesin konuşur.

Ne kadar çok okursa o kadar az dinler.

Bir noktadan sonra bilgi, hakikate açılan kapı olmaktan çıkar.

Kendini koruduğu bir kaleye dönüşür.

Ve insan o kaleden aşağıdakilere bakar.

İşte bu da bir puttur.

Çünkü insan artık bilgiyi taşımıyordur.

***Bilgi, insanın kimliğini taşımaya
başlamıştır.***

Bazen en tehlikeli cümle "bilmiyorum" diyememektir.

Çünkü "bilmiyorum" diyemeyen insan, bir süre sonra bilmediği şeyleri de savunmaya başlar.

Savundukça sertleşir.

Sertleştikçe dinlemez.

Dinlemedikçe hakikatten değil, kendi konumundan beslenir.

Ve sonunda doğruyu aramaktan çok, kendi doğruluğunu korumaya çalışır.

Dindarlığın putu

Bu daha hassas bir yer.

İnsan inancını da üstünlük aracına dönüştürebilir.

Daha çok ibadet ettiğini düşünür.

Daha doğru bildiğini.

Daha temiz yaşadığını.

Ve bunu fark etmeden başkasının üzerinde ahlaki bir rütbeye dönüştürür.

O zaman dindarlık insanı alçaltması gerekirken yükseltmeye başlar.

Kalbi yumuşatması gerekirken sertleştirir.

Kendini sorgulatması gerekirken başkasını yargılatır.

Eğer ibadet insanı fiilen haksızlıktan, ezmekten ve adaletsizlikten alıkoymuyorsa, yalnızca biçimin içinde kalan bir dinî hayatın yeterli olup olmadığını yeniden düşünmek gerekir.

Çünkü insanın gerçek ahlakı, ibadet ettiğini söylemesinden çok, güç eline geçtiğinde ne yaptığıyla görünür.

Bir insanı ezebilecekken ezmiyor mu?

İntikam alabilecekken adil davranıyor mu?

Kazancı mümkün olduğu hâlde haksızlıktan uzak duruyor mu?

Kendisine benzemeyeni insan olarak görebiliyor mu?

Burada dindarlık bir görüntü olmaktan çıkar.

Hayata karışır.

Ve put olmaktan kurtulur.

Mülkiyet

Belki insanın en eski yanılgılarından biri "benim" kelimesidir.

Benim evim.

Benim arabam.

Benim param.

Benim makamım.

Benim çocuklarım.

Benim bedenim.

Benim hayatım.

İnsan sahip olduklarını mutlak mülkiyet gibi görmeye eğilimlidir.

Kendi bedeninde bile mutlak hüküm sahibi olmayan insanın dışarıdaki nesneleri ve insanları nasıl mutlak biçimde "mülkü" sayabileceği sorusu huzursuz edicidir.

Çünkü "benim" kelimesi bize güven verir.

Sınırlar çizer.

Kontrol hissi verir.

Ama hayat zaman zaman o kelimenin ne kadar kırılgan olduğunu gösterir.

Bir ev gider.

Bir makam biter.

Bir beden yaşlanır.

Bir ilişki sona erer.

Bir servet el değiştirir.

Ve insan bir anda şunu fark eder:

Sahip olduğumu sandığım şeylerin çoğu, aslında bir süreliğine bana emanet edilmişti.

Bu farkındalık insanı hayattan koparmamalı.

Tam tersine sahip olduklarıyla kurduğu ilişkiyi değiştirmeli.

Evini sev.

Ama evin olmasın.

Paranı kullan.

Ama paranın seni kullanmasına izin verme.

Makamını taşı.

Ama makamı kimliğine dönüştürme.

Sevdiklerine bağlan.

Ama onları mülkün sanma.

Çünkü sahiplik ile bağlılık aynı değildir.

Rızık yalnızca para değildir

Rızık yalnızca tabağımızdaki yemek ya da bankadaki para olarak görmek eksik olabilir.

Hayatı mümkün kılan kesintisiz akışı, oksijeni, suyu ve varoluşun görünmez lojistiğini de bu çerçevede düşünmek gerekir.

Bu bakış insanın "Ben kazandım." cümlesini biraz yavaşlatır.

Evet, çalıştın.

Emek verdin.

Plan yaptın.

Ama çalışırken kullandığın akıl?

Beden?

Sağlık?

Fırsat?

Karşılaştığın insanlar?

Önüne açılan imkân?

Bunların ne kadarını kendin ürettin?

"Ben çalıştım, ben kazandım." diyen insan, çalışırken kullandığı akıl, sağlık ve bedenin yalnızca kendisine ait olmadığını fark ettiğinde hırs yükünü hafifletebilir.

Bu, emeği küçümsemek değildir.

Emeğin içindeki lütfu fark etmektir.

Ve belki bu farkındalık insanı tembelliğe değil, şükre yaklaştırır.

Çünkü insan artık kazandığını yalnızca gücünün kanıtı olarak görmez.

Bir imkân olarak görür.

Bir sorumluluk olarak.

Bir paylaşım alanı olarak.

Sahiplik neden insanı korkutur?

Bir şeyin "benim" olduğuna ne kadar güçlü inanırsak onu kaybetmekten o kadar fazla korkarız.

Belki bu yüzden mülkiyet ile korku birbirine yakındır.

Daha çok biriktirdikçe daha çok korumamız gerekir.

Daha çok korudukça daha çok kaybetmekten korkarız.

Bazen servet büyür.

Ama huzur büyümez.

Alan genişler.

Fakat insanın hareket alanı daralır.

Çünkü artık korunması gereken çok şey vardır.

İtibar.

Para.

Makam.

Çevre.

Görüntü.

İnsan, sahip olduklarının sahibi olduğunu sanırken bir noktada onların bekçisine dönüşebilir.

Ve bütün hayatını kaybetmemek üzerine kurar.

Burada put artık yalnızca sevilen şey değildir.

***Kaybetmekten korktuğumuz için
özgürlüğümüzü verdiğimiz şeydir.***

Ölüm bütün putların sesini kısar

İnsanın sahiplik iddiasını en sert biçimde sorgulayan şey ölümdür.

Yolun sonunda bütün iddiaları susturan büyük öğretmen olarak ölüm, insanı şu soruyla yüzleştirir:

***Her şey bittiğinde gerçekten bana ait olan
nedir?***

Bu sorunun karşısında makamın sesi azalır.

Paranın.

Unvanın.

Alkışın.

Soyun.

Görüntünün.

İnsan mezarın karşısında çok sadeleşir.

Çünkü üzerine "benim" dediğimiz şeylerin büyük kısmının bizden sonra kalacağını biliriz.

Evin varisi olur.

Paranın varisi.

Toprağın varisi.

Ama insanın kendi kalbine verdiği kararların başka bir varisi yoktur.

Belki gerçekten bize ait olan şeyler, elimizde tuttuklarımız değildir.

Elimizde güç varken nasıl davrandığımızdır.

Makamdayken nasıl konuştuğumuz.

Paradayken nasıl paylaştığımız.

Öfkeliyken ne yaptığımız.

Yalnızken kim olduğumuz.

Bir insanın kalbine bıraktığımız iz.

Belki geriye kalan asıl mülkiyet budur.

Put kırmak ne demektir?

Bu kitabın içinde put kırmak, hayatı terk etmek değildir.

Para kazanmayı bırakmak değil.

Başarıdan kaçmak değil.

Bilgiyi küçümsemek değil.

Makamı reddetmek değil.

İnsanın kendisine sorabilmesidir:

***Bunlardan hangisini kaybetsem kendimi
kaybetmiş gibi hissederim?***

İşte cevap orada bir şey gösterir.

Çünkü insan bazen sevdiği şeyi değil, kimliğini bağladığı şeyi kaybetmekten korkar.

Makam giderse kimim?

Para azalırsa?

İnsanlar beni alkışlamazsa?

Benden daha bilgili biri karşıma çıkarsa?

Haklı olmadığım ortaya çıkarsa?

Bir başkası benden daha başarılı olursa?

Bu sorulara verdiğimiz iç cevap, putlarımızın yerini gösterebilir.

Put kırmak da belki önce onları görmekle başlar.

Yıkmadan önce tanımak.

Suçlamadan önce fark etmek.

Ve sonra merkeze yeniden insanı değil, hakikati koymak.

İnsan sahip olduklarını bıraktığında değil, **sahip olduklarının kendisini tanımlamasına izin vermediğinde** özgürleşmeye başlar.

O zaman bilgi yine bilgidir.

Para yine paradır.

Makam yine makam.

Başarı yine başarı.

Ama hiçbirisi insanın değer ölçüsü değildir.

Hiçbiri başkasını küçültme hakkı vermez.

Hiçbiri insanı hayatın merkezine oturtmaz.

Ve insan biraz daha hafifler.

Fakat burada başka bir soru doğar:

Eğer insanı makamı, parası, bilgisi, soyadı ya da başarıları tanımlamıyorsa...

Onu ne tanımlar?

Belki cevap, sahip olduklarında değil.

***Bir başkasının karşısında nasıl
durduğunda.***

VI - VİCDAN

Kimse görmediğinde bizi ne durdurur?

İnsan bazen doğru ile yanlış bilmediği için yanlış yapmaz.

Bilir.

Ama yine de yapar.

Çünkü bilgi tek başına insanı durdurmaya yetmez.

Bir davranışın yanlış olduğunu bilmek başka şeydir.

Yanlış olduğu için ondan geri çekilmek başka.

İşte vicdan, tam burada başlar.

Bir kural kitabında değil.

Bir başkasının bakışında değil.

Bir ceza ihtimalinde de değil.

İnsanın kendi içinde, çoğu zaman kimsenin duymadığı o küçük itirazda.

Bunu yapabilirsin. Ama yapmamalısın.

Vicdan, insanın kendisini sürekli suçlaması değildir.

Bu önemli.

Çünkü suçlulukla vicdan birbirine karıştırıldığında insan içten içe çürür.

Suçluluk bazen insanı yalnızca kendisine kilitler:

"Ben kötüyüm."

"Ben yanlışım."

"Ben değersizim."

Vicdan ise başka türlü konuşur:

Burada yanlış yaptın. Şimdi ne yapacaksın?

Aradaki fark büyüktür.

Birincisi insanı kendisine mahkûm eder.

İkincisi sorumluluğa çağırır.

Vicdanın amacı insanı ezmek değil, onu yeniden doğrultmaktır.

Bu yüzden gerçek vicdan edilgen değildir.

Aktiftir.

Hata ile yetinmez.

Telafiyi arar.

Pişmanlık yetmez

Bir insan birini kırdı.

Sonra pişman oldu.

Bu kıymetlidir.

Ama yeterli midir?

Bir ticarete haksızlık yaptı.

Sonra rahatsızlık hissetti.

Bu bir başlangıç olabilir.

Ama zarar hâlâ oradaysa?

Bir insanın hakkını yedi.

Sonra içinden "Keşke yapmasaydım." dedi.

Peki hak ne olacak?

Fıtrat çizgisinin bozulduğunu fark etmek yalnızca pişmanlık cümleleri kurmakla tamamlanmaz; yanlışın ürettiği yıkımı fiilen onarma ve telafi etme sorumluluğu doğurur.

Bu düşünce rahatsız edici olabilir.

Çünkü insan bazen üzölmeyi, düzeltekmek zanneder.

Oysa üzölmek duygu.

Onarmak eylemdir.

Ve ahlak çoğı zaman duygularımızdan çok yaptığımız şeylerde görünür.

Bir özü'nün gerçek ağırlığı, ardından gelen davranış değişikliğinde ortaya çıkar.

"Bir daha yapmayacağım."

Kolay bir cümledir.

Gerçek soru şudur:

Yapmamak için hayatında neyi değiştirdin?

Eğer hiçbir şey değişmediyse, pişmanlık bazen yalnızca vicdanın kısa süreli ağrısı olarak kalır.

Sonra insan alışır.

Ve alışılan yanlış, insanın içinde artık eskisi kadar ses çıkarmaz.

İşte tehlike budur.

Vicdanın susması.

Hayatın tamamı ahlak alanıdır

İnsan bazı değerleri belirli yerlere aitmiş gibi yaşamaya başladığında parçalanır.

Adalet burada.

Ticaret başka yerde.

Merhamet burada.

Öfke başka yerde.

Dürüstlük burada.

Çıkar başka yerde.

İbadet burada.

Hayat başka yerde.

Oysa insan iki ayrı varlık değildir.

Bir yerde taşıdığı değeri başka yerde bırakıyorsa, problem değerın kendisinde değil; onu yaşama biçimindedir.

Dürüstlük, adalet, merhamet ve empatinin hayatın gerçek çatışma alanlarında ne işe yaradığı esas ölçüdür.

Pazar yerinde.

Bir sözleşmede.

Bir miras paylaşımında.

Bir aile tartışmasında.

Çalışanın karşısında.

Patronun karşısında.

Borçlunun karşısında.

Güçsüzün karşısında.

İnsan tam da burada kendisini gösterir.

Çünkü güzel cümlelerin bedeli yoktur.

Adaletin bazen vardır.

Gücün olduğu yerde vicdan sınanır

Bir insan güçsüzken iyi olabilir.

Mecbur olduğu için.

Asıl soru, güçlü olduğunda ne olduğudur.

Seni kim durduruyor?

Birini susturabilecek gücün var.

Susturuyor musun?

Birinin hakkını kolaylıkla alabilirsin.

Alıyor musun?

Kimse fark etmeyecek.

Yine de yapıyor musun?

Belki vicdanın gerçek ölçüsü budur.

Yapabileceğin hâlde yapmadığın kötülük.

Çünkü insanın ahlaki yalnızca yapamadıklarıyla ölçülemez.

Bazen fırsat bulamadığımız kötülüğü işlememiş olmakla kendimizi iyi sanırız.

Oysa fırsat geldiğinde ne yaptığımız daha çok şey söyler.

Bu yüzden güç, insanın içindekini ortaya çıkarır.

Para da öyle.

Makam da.

Bilgi de.

Kalabalık da.

Bir insanın içinde ne varsa, imkân bulduğunda büyür.

Merhamet varsa merhamet.

Kibir varsa kibir.

Adalet varsa adalet.

İntikam varsa intikam.

O hâlde sorun yalnızca "güç kötü müdür?" değildir.

Daha doğru soru şudur:

Güç benim içimde neyi büyütüyor?

İyilik görünmek zorunda değildir

İyi insan olmak üzerine çok konuşuruz.

Fakat iyiliği de bazen bir kimliğe dönüştürürüz.

"Ben iyi biriyim."

Belki.

Ama iyi olmak, insanın kendisi hakkında verdiği bir karar değildir.

Hayatın içinde oluşan bir izdir.

İyi insan, yalnızca bir yerlere gitmek için kural biriktiren biri değil; bulunduğu yeri adalet, merhamet ve şefkatle huzur alanına çevirebilen biridir.

Bu çok sade ama güçlü bir ölçü.

Bir insan senin yanından ayrıldığında ne hissediyor?

Küçülmüş mü?

Ezilmiş mi?

Yargılanmış mı?

Yoksa biraz daha insanlaşmış mı?

Belki iyiliğin tanımı burada saklıdır.

Bir insanın hayatına dokunduğunda orada ne bırakıyorsun?

Huzur mu?

Korku mu?

Güven mi?

Aşağılanma mı?

Bir kediyi beslemek için çantasında mama taşıyan insan.

Bir kalp kırılmasın diye kelimelerini özenle seçen insan.

Kimsenin görmediği yerde bile çıkarı olmadan doğru kalabilen insan.

Belki ahlak zaten büyük sahnelerden çok burada görünür.

Kimsenin alkışlamadığı yerde.

Kimsenin fotoğrafını çekmediği anda.

Kimsenin bilmeyeceği bir tercihte.

Çünkü görünür iyiliğin içine bazen gösterilme arzusu karışabilir.

Görünmeyen iyilik ise insanı kendisiyle baş başa bırakır.

Orada yalnızca sen varsındır.

Bir de vicdanın.

Yargılamak kolaydır

İnsanın en kolay yaptığı şeylerden biri, başkasının hayatı hakkında hüküm vermektir.

Bir davranış görürüz.

Bir cümle.

Bir hata.

Ve hemen insanın tamamını tanımlamak isteriz.

"Böyle biri."

"Şöyle biri."

İşimiz kolaylaşır.

Çünkü insanı bir etikete dönüştürdüğümüzde artık onu anlamak zorunda kalmayız.

Fakat insanın başkalarının cennetlik ya da cehennemlik olduğuna dair hüküm veren bir konuma yükselmesi yerine, kendi kitabını adaletle yazan bir özneye dönüşmesi gerekir.

Bu, ahlaki ölçüleri terk etmek değildir.

Yanlışla yanlış dememek hiç değildir.

Ama bir davranışı değerlendirmekle, bir insanın bütün varlığı üzerinde nihai hüküm vermek aynı şey değildir.

Bunu birbirinden ayırmak gerekir.

Çünkü insanı yargılarken bazen kendimize hiç vermediğimiz bir otoriteyi kullanıyoruz.

Ve tam orada yine kibre dönüyoruz.

Temiz terazi

Bir metne yaklaşırken de aynı şey geçerli.

Bir insana yaklaşırken.

Bir olaya.

Bir tartışmaya.

Eğer zihnimiz önceden doldurulmuşsa gördüğümüz şeyin kendisini değil, ona dair hazırladığımız hükmü görürüz.

Kriterlerimizi sözün ve eylemin fitrat terazisindeki karşılığı üzerinden sorgulamak daha dürüst bir yöntemdir.

Şu soruları:

Bu davranış insana ne yaptı?

Adaleti artırdı mı?

Merhameti?

Dürüstlüğü?

İnsan onurunu?

Yoksa zarar mı üretti?

Bir düşüncenin güzel görünmesi yetmez.

Ürettiği hayata bakmak gerekir.

Bir sözün kutsal görünmesi de yetmez.

İnsanın içinde neye dönüştüğüne bakmak gerekir.

Çünkü bazı cümleler doğru olabilir ama kötü niyetle kullanılabilir.

Bazı kavramlar yüce olabilir ama insanın elinde tahakküm aracına dönüşebilir.

Öyleyse yalnızca söze değil, **meyvesine** de bakmalıyız.

Vicdan ve özgürlük

Gerçek özgürlüğü önceki bölümde korkudan bağımsız karar verebilmek olarak konuştuk.

Vicdan bu özgürlüğün yönünü belirler.

Çünkü hiçbir sınırı olmayan özgürlük kolayca başkasının alanını işgal edebilir.

"Ben özgürüm."

Peki karşındaki?

Senin özgürlüğün onun hakkını çıgnıyorsa hâlâ özgürlük müdür?

İnsan kendi iradesini kullanırken başka bir insanın iradesini yok sayıyorsa ortada özgürlükten çok güç vardır.

Bu yüzden vicdan insanın özgürlüğünü küçültmez.

Onu insanileştirir.

Yapabilirim. Ama yapmam doğru mu?

Belki olgun özgürlüğün temel sorusu budur.

Her sabah yeniden

Arınmanın sade bir ölçüsü vardır:

Hayata her sabah temiz bir bilinç ve dürüst bir niyetle yeniden girmek.

Bunu seviyorum.

Çünkü insanın değişimini büyük törenlerden çıkarıp gündelik hayata getiriyor.

Her sabah.

Yani bugün.

Dün ne olduğundan bağımsız değil.

Ama dünün mahkûmu da olmadan.

Yanlış yaptın.

Bugün yeniden deneyebilirsin.

Kırdın.

Onarabilirsin.

Kibir yaptın.

Fark edebilirsin.

Korktun.

Yine de doğruyu seçebilirsin.

İnsan kusursuz olmadığı için yolculuk bitmez.

Tam tersine yolculuk, kusuru fark edebildiğimiz sürece devam eder.

Vicdanın güzel tarafı burada.

Sana "hiç düşme" demez.

Düştüğünde yönünü kaybetme der.

Ve belki insan olmanın asaleti de kusursuzlukta değildir.

Yanlışın içinden doğruya dönebilme iradesindedir.

Adalet kendimizden başlar

Başkasının adaletsizliğine öfkelenmek kolaydır.

Kendi çıkarımız söz konusu olduğunda adil olmak daha zor.

Birinin torpil yapmasına kızarız.

Sıra bize gelince "Bir telefon açsak ne olur?" diyebiliriz.

Birinin haksız kazancını eleştiririz.

Bizim önümüze fırsat geldiğinde başka bir gerekçe bulabiliriz.

İnsan kendisini haklı çıkarmakta çok mahirdir.

Bu yüzden vicdanın ilk işi başkasının hayatını denetlemek değildir.

Kendi mazeretlerimizi fark etmektir.

Ben kendime hangi ayrıcalıkları tanıyorum?

Bu soru zor.

Çünkü çoğu insan kendisini kötü biri olarak görmez.

Yanlış yaptığında bile bir açıklaması vardır.

Bir gerekçe.

Bir sebep.

Bir mazeret.

Fakat ahlakın gerçek sınavı tam da burada başlar:

Kendimize tanıdığımız mazeretleri başkasına da tanıyabiliyor muyuz?

Kendimiz için istediğimiz adaleti başkası için de istiyor muyuz?

Hasretin yönü

Belki şimdi kitabın adına biraz daha yaklaşabiliriz.

Hasret-i İnsan.

Bu hasret yalnızca geçmişte kaybettiğimiz masum bir hâle duyulan özlem değil.

Vicdanımızın bizden istediği insanla, bugün olduğumuz insan arasındaki mesafeyi fark etmek de olabilir.

İnsan bazen neden huzursuz olduğunu bilmez.

Her şeyi vardır.

Yine de bir şey eksiktir.

Belki eksik olan daha fazla başarı değildir.

Daha fazla para.

Daha fazla görünürlük.

Belki insan kendi içindeki ölçüyle arasına fazla mesafe koymuştur.

Ve o ölçü sessizce onu çağırıyordur.

"Burada sen değilsin."

"Burada kendinden uzaklaştın."

"Geri dön."

İnsan bu sesi duyduğunda huzursuz olur.

Ama aynı sesin içinde dinginlik de vardır.

Çünkü artık yön bellidir.

Eve doğru.

VII - ZAMAN

İnsan gerçekten neye sahip olduğunu, ne zaman kaybetmeye başladığını fark eder?

İnsan zamanı çoğu zaman gelecekte duran büyük bir şey sanıyor.

Sanki önümüzde uzun bir yol varmış gibi.

Sonra yaparız.

Sonra konuşuruz.

Sonra gideriz.

Sonra ararız.

Sonra affederiz.

Sonra değiştiriz.

"Sonra" kelimesi insana tuhaf bir güven veriyor.

Çünkü henüz kaybetmediğimiz bir şeyi hep elimizde kalacakmış gibi gösteriyor.

Oysa zamanın en sarsıcı tarafı geçmesi değildir.

Geçerken ses çıkarmamasıdır.

Bir sabah uyanırsın.

Hayat devam ediyordur.

Aynı ev.

Aynı sokak.

Aynı masa.

Ama bazı şeyler artık aynı değildir.

Bir insan yaşlanmıştır.

Bir çocuk büyümüştür.

Bir dost uzaklaşmıştır.

Bir fırsat geçmiştir.

Sen bile fark etmeden değişmişsinizdir.

Ve zaman bütün bunları yaparken senden izin istememiştir.

Belki bu yüzden insanın sahip olduğunu sandığı şeyler arasında en büyük yanılgılarından biri zamandır.

Param var diyebiliriz.

Evim var.

İşim var.

Bir unvanım.

Bir çevrem.

Ama hiç kimse rahatlıkla,

"Yarın da var."

diyemez.

Zaman büyük bir hızla akıyor ve maddi olarak kırılan, bozulan birçok şeyi tamir etmek mümkünken geçen bir saniyeyi geri satın almak mümkün değil.

Bu düşünce insanı karamsarlığa götürmek zorunda değil.

Aksine hayatı daha ciddi yaşamaya çağırabilir.

Çünkü sınırlı olduğunu bildiğimiz şey kıymet kazanır.

Bitmeyecek sandığımız şeyleri erteleriz.

Sınırlı olduğunu anladığımız şeyleri ise daha dikkatli tutarız.

Daha zaman var

İnsan gençken zamanı yıllarla ölçer.

Sonra aylarla.

Bir yerde haftalar önem kazanmaya başlar.

Sonra bazı anlar gelir, insan bir dakikanın bile ne kadar uzun ya da ne kadar kısa olabileceğini öğrenir.

Bir hastane koridorunda.

Bir vedada.

Bir haber beklerken.

Bir insanın elini son kez tutarken.

Veya yalnızca yıllar sonra eski bir fotoğrafa bakarken.

İnsan orada şunu fark eder:

O gün sıradan sandığım şey, aslında bir daha hiç yaşanmayacakmış.

İşte zamanın tuhaflığı burada.

Yaşarken sıradan, geçince kıymetli.

Bu yüzden hayatımızın büyük kısmını olağanüstü anlar oluşturmaz.

Çay içtiğimiz masalar.

Aynı yolda yürüdüğümüz insanlar.

Evden çıkarken söylediğimiz birkaç kelime.

Bir telefon sesi.

Bir çocukla geçirilen on dakika.

Bir annenin yüzü.

Bir dostla paylaşılan sessizlik.

İnsan bazen bunların değerini ancak biri eksildiğinde anlıyor.

Belki mesele, kaybetmeden görebilmek.

Ertelemek

Ertelemenin her türü yanlış değildir.

Hayat plan ister.

Sıra ister.

Sabır ister.

Fakat bazı şeyler ertelendikçe anlamını kaybeder.

Bir özür.

Bir teşekkür.

Bir ziyaret.

Bir "seni seviyorum".

Bir helallik.

Bir barışma.

Bir insanın yanında bulunmak.

Bunların bazılarının bir son kullanma tarihi vardır.

Takvimde yazmaz.

Ama vardır.

İnsan çoğu zaman bunu tarih geçtikten sonra öğrenir.

Ve sonra kelimeler hâlâ içindedir.

Fakat söyleyeceğin insan artık karşında değildir.

İşte zamanın huzursuz eden tarafı budur:

Her şeyin telafisi yoktur.

Fakat dinginlik tam bu hakikatin içinden doğabilir:

Henüz yapabileceklerimiz var.

Henüz arayabileceğimiz insanlar.

Düzeltebileceğimiz hatalar.

Oturabileceğimiz sofralar.

Söyleyebileceğimiz cümleler.

Belki hayatın bize verdiği en büyük imkânlardan biri de "henüz" kelimesidir.

Şikâyet ederken geçen ömür

İnsanın şikâyet etmeye, başkalarını suçlamaya ayıracak sınırsız bir saniyesi yoktur.

Çünkü insanın gerçek sermayesi akıp giden ve bir daha geri dönmeyen zamandır.

Bu cümle üzerinde biraz durmak gerekiyor.

Çünkü insanın hayatında gerçekten haksızlıklar olabilir.

İncindiği yerler.

Kaybettiği insanlar.

Hakkının yenildiği zamanlar.

Burada "şikâyet etme" diyerek acıyı küçümsemek doğru olmaz.

Asıl mesele başka:

***Acımızın hayatımızın geri kalanını
yönetmesine ne kadar izin vereceğiz?***

Bir insan bize bir yıl kötülük yapmış olabilir.

Peki onun yaptığı bir yıllık kötülük yüzünden biz on yıl daha öfkede yaşayacaksak, geriye kalan dokuz yılın sahibi kimdir?

Bu kolay bir soru değil.

Ama gerekli.

Çünkü bazen insan hakkını ararken hayatını kaybedebilir.

Bir kırgınlığı çözmek isterken bütün zihnini ona bağlayabilir.

Birini unutamazken kendisini unutabilir.

O zaman karşıdaki insan hayatımızdan çıkmıştır belki.

Ama zihnimizde hâlâ bir makam sahibidir.

İşte zaman bize burada da bir ölçü verir:

***Bir şey buna gerçekten ömrümden bu
kadarını vermeye değer mi?***

İnsan zamanını neye verirse, hayatını ona verir

Para kaybettiğimizde fark ederiz.

Zaman kaybettiğimizde çoğu zaman fark etmeyiz.

Bir saat.

İki saat.

Bir gün.

Bir ay.

Ama hayat zaten bunlardan oluşuyor.

Zaman harcadığımız şey aslında hayat harcadığımız şeydir.

Bu yüzden insanın ne kadar parasının olduğu kadar, dikkatini nereye verdiği de önemlidir.

Günümüz insanı için belki yeni bir soru sormak gerekiyor:

***Ben zamanımı mı kullanıyorum, yoksa
zamanım sürekli benden mi alınıyor?***

Bir ekran açıyoruz.

Birkaç dakika için.

Sonra yarım saat geçiyor.

Bir tartışmaya giriyoruz.

Saatler gidiyor.

Tanımadığımız insanların hayatlarına bakıyoruz.

Kendi hayatımız için ayırdığımız zaman azalıyor.

Burada teknolojiye düşmanlık üretmek gereksiz.

Mesele araç değil.

Mesele farkındalık.

Çünkü insan televizyonla da kaçabilir.

Telefonla da.

İşle de.

Kalabalıkla da.

Hatta sürekli üretmekle bile.

Bazen insanın çok meşgul olması, hayatını iyi kullandığı anlamına gelmez.

Belki yalnızca kendisiyle kalmaya fırsat bırakmıyordur.

Meşguliyet ile anlam aynı değildir

"Bugün çok yoğundum."

Bu cümleyi sık söylüyoruz.

Ama yoğunluk tek başına anlam üretmez.

Bir gün yüz iş yapabiliriz ve gecenin sonunda hiçbirine gerçekten temas etmemiş olabiliriz.

Bir başka gün yalnızca bir insanın yanında bir saat otururuz.

Ve o saat yıllarca hatırlanır.

Demek ki zaman yalnızca nicelik değildir.

Derinliği de vardır.

Bazı dakikalar ömürden daha geniştir.

Bazı yıllar ise nasıl geçtiğini bile hatırlamadığımız bir koşuşturmanın içinde kaybolur.

Bu yüzden belki iyi yaşamak, her dakikayı verimli hâle getirmek değildir.

Bu da modern çağın başka bir baskısına dönüşebilir.

Her an üret.

Her an öğren.

Her an ilerle.

Hayır.

İnsan bazen durmalı.

Bir pencerenin önünde oturmalı.

Hiçbir şeyi düzeltmeye çalışmadan kendisini dinlemeli.

Bir insanla saate bakmadan konuşmalı.

Yürümeli.

Susmalı.

Çünkü dinlenmek de hayatın dışı değildir.

Sessizlik zaman kaybı değildir.

Bazen insanın kaybettiği zamanı değil, **kaybettiği kendisini bulduğu yerdir.**

Hız

Çağımız hızla gurur duyuyor.

Daha hızlı ulaşım.

Daha hızlı iletişim.

Daha hızlı üretim.

Daha hızlı cevap.

Daha hızlı tüketim.

Fakat hızın bize öğretmediği bir şey var:

Nereye gittiğimiziz.

Bir insan yanlış yolda hızlı ilerliyorsa hız avantaj değildir.

Sadece yanlış yere daha çabuk ulaşır.

Bu yüzden bu kitapta sürekli yavaşlamamızın sebebi biraz da bu.

Önce yön.

Sonra hız.

Önce neden.

Sonra nasıl.

Çünkü insan hayatının sonunda kaç şeyi yetiştirdiğini değil, **neyi yaşadığını** hatırlayacaktır.

Bugün dediğimiz şey

Zaman hakkında düşündüğümüzde büyük resme kaçıyoruz.

Ömür.

Yıllar.

Yaşlılık.

Oysa insanın gerçekten elinde olan yer daha küçük.

Bugün.

Şu an.

Belki gelecek yıl değişeceğim.

Belki.

Ama bugün ne yapıyorum?

Bir insanla konuşma biçimim nasıl?

Kendime nasıl davranıyorum?

Bir hakkı koruyor muyum?

Bir kırgınlığı büyütüyor muyum?

Bir şeyi yalnızca korkudan mı erteliyorum?

Yarın belirsizdir.

Ama bugün ahlak alanıdır.

Bu yüzden hayatın büyük değişimleri bazen büyük kararlarla başlamaz.

Bugün verilen küçük bir kararla başlar.

Bir telefon etmek.

Bir yanlıştan vazgeçmek.

Birine teşekkür etmek.

Bir saat daha az ekran, bir saat daha fazla hayat.

Bir insanı gerçekten dinlemek.

Kendimize karşı ilk kez dürüst olmak.

Bunların hiçbirisi büyük görünmez.

Fakat hayat zaten çoğu zaman küçük seçimlerin birikimidir.

Yaşlanmak

İnsan yaşlandığında yalnızca beden değişmez.

Zamanın anlamı da değişir.

Bir zamanlar uzak görünen şeyler yaklaşır.

"Bir gün" dediğimiz günlerin bazıları gelir.

Bazıları da gelmeden geçer.

Fakat yaş almak yalnızca kayıp değildir.

Bazen insana gereksiz ağırlıkları bırakmayı da öğretir.

Eskiden çok önemli görünen bir tartışmanın değeri azalır.

Kimin ne dediği.

Kimin ne düşündüğü.

Bir zamanlar uğruna günlerce öfkelendiğimiz şeyler.

İnsan ömrün sınırlılığını gerçekten hissettiğinde, hayatında neye yer vereceği konusunda daha seçici olabilir.

Belki olgunlaşmanın bir tarafı da budur:

***Her şeye cevap vermek zorunda olmadığını
öğrenmek.***

Her tartışmaya girmek zorunda değilsin.

Her yanlış anlaşılmayı düzeltmek zorunda değilsin.

Her insanın zihnindeki kendini yönetemezsin.

Bazen yapabileceğin tek şey, kendi kalan zamanını nasıl yaşayacağına karar vermektir.

Ve bu küçümsenecek bir özgürlük değildir.

Telafi edilebilenler ve edilemeyenler

Bir masa kırılır.

Tamir edilir.

Bir ev yıkılır.

Yenisi yapılabilir.

Para kaybedilir.

Tekrar kazanılabilir.

Fakat zamanın kendisi geri dönmez.

Her doğan güneşle birlikte geri dönülmez biçimde biraz daha yaşıyoruz.

Bu cümleyi ölüm korkusu üretmek için değil, hayatı uyandırmak için okumak istiyorum.

Çünkü ölümlülüğü unutan insan erteleyebilir.

Ama ölümlülüğünü hatırlayan insan sevdiği şeyin kıymetini daha iyi görebilir.

Bir sofrayı.

Bir insanı.

Sağlığı.

Yürüyebilmeyi.

Konuşabilmeyi.

Bir sabah daha uyanmayı.

Belki şükür dediğimiz şey de bazen buradan doğar.

Sahip olduklarımızın sonsuza kadar bizim olmadığını bilmekten.

Bir gün son kez

Hayatta birçok şeyi son kez yaptığımızı o anda bilmeyiz.

Son kez bir sokaktan geçeriz.

Son kez biriyle aynı masaya otururuz.

Son kez bir yere gideriz.

Son kez bir ses duyarız.

Fakat o an bize sıradan gelir.

İnsan geriye dönüp baktığında anlar.

Belki bu yüzden her anı "son anmış gibi yaşamak" gibi yorucu bir dramatizme ihtiyacımız yok.

Bu, insanı hayattan koparabilir.

Ama başka bir bilinç mümkün:

***Hiçbir şeyi sıradan olduğu için değersiz
saymamak.***

Çünkü hayatın en değerli anlarının çoğu yaşanırken sıradandır.

Zamanın dinginliği

Zaman bizi korkutabilir.

Ama aynı zamanda sakinleştirir.

Çünkü birçok şey geçer.

Bugün dayanamayacağını düşündüğün bir acının biçimi değişir.

Bir öfkenin ateşi söner.

Bir başarının alkışı biter.

Bir yenilginin ağırlığı azalır.

Bir makam gelir ve gider.

Bir insanın hakkımızdaki fikri değişir.

Zaman bize sürekli aynı dersi verir:

Hiçbir hâl kalıcı değildir.

Bu düşünce insanın kibri için huzursuz edicidir.

Acısı içinde teselli olabilir.

Çünkü iyi günlerde haddini hatırlatır.

Zor günlerde ise:

"Bu da geçecek."

deme imkânı verir.

Belki dinginlik, zamanın durmasını istemek değildir.

Akışla kavga etmeyi bırakmaktır.

Geride ne kalır?

Yol uzun, vakit sınırlı, insan sadece bir yolcu.

Bu kitabın zamanla kurduğu ilişkinin özeti belki burada.

Yolcu.

Yani burası kalıcı yerin değıl.

Elindekiler sürekli senin değıl.

Karşılaştıkların sonsuza kadar yanında değıl.

Ama bu, hayatı değersiz yapmaz.

Tam tersine kıymetli yapar.

Çünkü yolcu yanında ne taşıyacağını seçmek zorundadır.

Fazla yük yürümeyi zorlaştırır.

Kırgınlık.

Kibir.

İntikam.

Başkalarının düşünceleri.

Gösterme ihtiyacı.

Haklı çıkma arzusu.

Bunların ne kadarını ömrümüzün geri kalanında taşımak istiyoruz?

Belki bir noktada insan çantasını açıp bakmalıdır.

Bunun bana gerçekten hâlâ ihtiyacı var mı?

VIII - SON ÖĞRETMEN

Her şey bittiğinde, gerçekten bana ait olan nedir?

İnsan birçok şeyi erteler.

Bir konuşmayı.

Bir özrü.

Bir yüzleşmeyi.

Bir sevgiyi.

Bir vedayı.

Ama ölüm ertelenmez.

O, hayatın gündemine bizim takvimimizden girmez.

"Hazır mısınız?" diye sormaz.

"Biraz daha zaman ister misin?" demez.

Ve belki bu yüzden, insanın bütün iddialarını susturan en büyük öğretmendir.

Bir insan toprağa verildiğinde unvanı mezara girmez.

Makamı girmez.

Tapusu.

Arabası.

Takipçi sayısı.

Başarıları.

Kartviziti.

Bütün bunlar dışarıda kalır.

İnsan geride kalanların dilinde artık çok daha sade bir kelimeyle anılır:

Bir isim.

Bir hatıra.

Bir iz.

Ve belki ölümün en sert tarafı budur:

Hayat boyunca büyüttüğümüz birçok şeyin, son eşikte aslında ne kadar küçük olduğunu göstermesi.

Benim dediğin şeyler

İnsan hayat boyunca sahiplik kurar.

Benim evim.

Benim işim.

Benim çocuklarım.

Benim toprağım.

Benim param.

Benim makamım.

Benim bedenim.

Fakat ölüm, bütün bu cümlelerin sonuna sessizce başka bir kelime ekler:

Geçiciydi.

Ve şu soru belirir:

Her şey bittiğinde, gerçekten bana ait olan nedir?

Bu soru kolay değil.

Çünkü insanın bütün hayatını yeniden tartmasına neden oluyor.

Bir evin varisi olabilir.

Bir malın.

Bir şirketin.

Bir toprağın.

Ama insanın kendi kalbine verdiği kararların başka bir varisi yoktur.

Belki gerçekten bize ait olan şey budur.

Sahip olduklarımız değil.

Onlarla ne yaptığımız.

Karakter

İnsan elindekileri kaybedebilir.

Ama bir makamı kaybetmekle karakteri kaybetmek aynı şey değildir.

Bir servet elden çıkabilir.

Ama adalet kalabilir.

Bir unvan silinebilir.

Ama merhamet kalabilir.

İnsanların hakkındaki kanaati değişebilir.

Ama kimse görmezken verdiği kararların izi sende kalır.

Gerçekten sana ait olan şey, elinde tuttukların değil; o mülke ve makama rağmen koruyabildiğin karakter, seçim ve adalettir.

Bu düşünce insanın omzundaki bazı yükleri azaltabilir.

Çünkü hayatın bütün ağırlığını "ne kadar biriktirdim?" sorusuna yüklememiş olursun.

Başka bir soru belirir:

Ne kadar insan kalabildim?

Ölüm korkusu mu, hayat bilinci mi?

Ölümü sürekli düşünmek insanı karanlığa da sürükleyebilir.

Bu kitabın aradığı yer orası değil.

Ama ölümü hiç düşünmemek de insanı yanıltır.

Çünkü ölümsüzmüş gibi yaşadığımızda her şeyi erteleriz.

Affetmeyi.

Sevmeyi.

Yaşamayı.

Değişmeyi.

Ölümü hatırlamak, hayatı küçültmek zorunda değildir.

Tam tersine onu keskinleştirir.

Bir gün bitecek olduğunu bildiğimiz bir şeyin içindeki anlar daha belirgin olur.

Bir yüz.

Bir ses.

Bir sofrası.

Bir sabah.

İnsan, bunların bir gün olmayacağını bildiğinde onların bugünkü varlığını daha iyi görebilir.

Belki ölümün hayat üzerindeki en büyük öğretisi budur:

Sonsuz değilsin; o hâlde gerçekten yaşa.

Sonra insanlar konuşur

İnsan öldüğünde kendisi hakkında konuşamaz.

Geride kalanlar konuşur.

Kimse mezarın başında kişinin banka hesaplarını uzun uzun anlatmaz.

Ne kadar unvanı olduğunu.

Kaç kez alkışlandığını.

İnsanların anlattığı şeyler daha çok şunlardır:

Nasıl biriydi?

Bize nasıl davranırdı?

Bir gün şunu yapmıştı.

Şurada yanımızda olmuştu.

Bizi kırmıştı.

Bizi korumuştur.

İyi kalpliydi.

Zordu.

Adildi.

Merhametliydi.

İşte insanın gerçek biyografisi bazen ölümünden sonra yazılır.

Ve onu yazarlar bizim hakkımızda hazırladığımız özgeçmişler değil, dokunduğumuz insanların hafızasıdır.

Bu yüzden ölüm yalnızca son değildir.

Bir aynadır.

Bugünden bakınca şunu sordurur:

Ben arkamda hangi duyguyu bırakıyorum?

Bir insanın mirası

Miras denilince çoğu zaman maddi şeyler düşünülür.

Ama insanın asıl mirası bazen bir cümledir.

Bir davranış.

Bir evladın içinde bıraktığı güven.

Bir dostun hafızasında kalan bir iyilik.

Bir insanın hayatına yaptığı küçük bir dokunuş.

İyi insan, bulunduğu yeri adalet, merhamet ve şefkatle huzur alanına çevirebilen biridir.

Belki en güçlü miras da budur.

Bir insanın arkasından,

"Onun yanında kendimi güvende hissederdim."

denmesi.

Bazen bir evden daha kalıcıdır.

Bir makamdan daha büyük.

Bir servetten daha ağır.

Herkesin sonu aynı, hayatı aynı değil

Ölüm eşitler.

Ama insanlar aynı yaşamıyor.

Kimi ömrünü kendini büyötmeye harcıyor.

Kimi başkalarını küçöltmeden büyümeyi öğreniyor.

Kimi sahip olduklarının bekçisi oluyor.

Kimi sahip olduklarını paylaşabiliyor.

Kimi haklı çıkmayı seçiyor.

Kimi adil kalmayı.

Kimi öfkeyi büyüüyor.

Kimi onu dönöştürüyor.

Son aynı olabilir.

Ama o sona giderken yazılan hikâye aynı değildir.

Ve belki hayatın asıl sorusu şu değildir:

Ne kadar yaşayacağım?

Daha çok şu:

Yaşadığım süre boyunca neye dönöşeceğim?

Ölüm karşısında kibir

Ölüm kibri çok sessiz biçimde çözer.

Çünkü insan kendi sonluluğunu gördüğünde "Ben daha üstünüm." cümlesinin ağırlığı azalır.

Hepimiz yaşılanıyoruz.

Hepimiz kaybediyoruz.

Hepimiz bir gün bedenimizin üzerinde bile hüküm sahibi olamayacağız.

Bu ortak gerçek, insanı küçültmek için değil; eşitlemek için yeterlidir.

Belki de kibri kıran en güçlü bilinç, herkesin aynı sona yürüdüğünü bilmektir.

Soy.

Makam.

Mezhep.

Sınıf.

Servet.

Görünürlük.

Hiçbiri ölümü durdurmuyor.

Öyleyse bunlar başkasının insanlığını küçültmek için neden ölçü olsun?

Son anda ne kalır?

Bir insan hayatının sonunda geriye baktığında gerçekten neyi hatırlayacak?

Kaç toplantıya yettiğini mi?

Kaç tartışma kazandığını?

Kaç kişinin önünde haklı çıktığını?

Belki değil.

Daha çok bazı yüzler.

Bazı cümleler.

Bazı pişmanlıklar.

Bazı iyilikler.

Ve belki de yapmadığı şeyler.

Aramadığı biri.

Söylemediği bir söz.

Ertelemediği bir barışma.

Bu yüzden ölüm, geçmiş kadar bugüne de konuşur.

Henüz vaktin varken:

Ara.

Söyle.

Onar.

Dinle.

Affetmen gerekiyorsa düşün.

Özür dilemen gerekiyorsa geciktirme.

Seviyorsan belli et.

Çünkü bazı cümlelerin değeri, söylenebilecekleri bir insan hâlâ hayattayken vardır.

Ölümle barışmak

Ölümü sevmek gerekmiyor.

Ölümü romantikleştirmek de.

Ama onun varlığını inkâr ederek yaşamak insanı hayatın hakikatinden koparabilir.

Belki ölümle barışmak, onun geleceğini bilip bugünü yine de korkuyla tüketmemektir.

Bir gün bitecek.

Evet.

Ama bugün bitmedi.

Bu yüzden ölüm bilinci yaşam sevincinin düşmanı olmak zorunda değildir.

Belki en sahici yaşam sevinci tam da buradan doğar.

Çünkü "sonsuz vaktim var" sanan insan anı tüketebilir.

"Bu an geri gelmeyecek" bilen insan ise ona daha dikkatli dokunur.

Ve tam burada kitap bize başka bir yere açılıyor.

Çünkü ölümle yüzleştığımızda bir soru değişiyor:

"Ne kadar sahibim?" yerine,

Ne kadar hafifim?

"Ne kadar başarılıyım?" yerine,

Ne kadar sahiciyim?

"İnsanlar beni nasıl görüyor?" yerine,

Ben kendi yüzüme bakabiliyor muyum?

IX - EVE DÖNÜŞ

*Hasret, kayboluşun değil; hatırlamanın ilk sesi
olabilir mi?*

İnsan bazen uzaklara gitmediği hâlde kaybolur.

Aynı şehirde yaşar.

Aynı evde uyur.

Aynı insanlarla konuşur.

Aynı bedeni taşır.

Ama bir gün kendisine baktığında, yıllardır yanında taşıdığı o yüz ona yabancı gelir.

Çünkü insanın kendisinden uzaklaşması mesafeyle ilgili değildir.

Bazen yalnızca kendi sesini uzun süre duymaması yeterlidir.

Başkalarının beklentileri.

Korkular.

Makamlar.

Başarılar.

Unvanlar.

İnanç adına taşınan alışkanlıklar.

Toplumun omuzlarına bıraktığı roller.

Hepsi üst üste birikir.

Ve insan, zamanla kendi yüzünün üzerine başka yüzler yerleştirir.

Sonra bir gün aynaya bakar.

Gördüğü kişi kendisidir.

Ama tanıdığı kişi değildir.

Belki eve dönüş böyle başlar.

Yeni bir şey bulmakla değil.

Üzerine eklenenleri fark etmekle.

Bir insanın kendisini bulması, kendisine yeni bir kimlik inşa etmesi olmayabilir.

Belki tam tersine,

***kendisine ait olmayanları yavaş yavaş
bırakmasıdır.***

Bize ait olmayan korkuları.

Bize ait olmayan üstünlükleri.

Bize ait olmayan beklentileri.

Başkalarının hayatlarımız için yazdığı cümleleri.

Bir zamanlar hayatta kalmak için geliştirdiğimiz ama artık bizi daraltan savunmaları.

Eve dönüş bazen ilerlemek değil,

hafiflemektir.

Hasret

Hasret kelimesini çoğu zaman uzakta olan bir şeye duyulan özlem için kullanırız.

Bir insana.

Bir şehre.

Geçmişe.

Çocukluğa.

Ama insan bazen hiç gitmediği bir yere de hasret duyabilir.

Adını koyamadığı bir sadeliğe.

İçinde olduğunu hatırlamadığı bir dinginliğe.

Kendisinin daha sahici bir hâline.

İnsanın içindeki derin özlem, kaybolmanın ya da yokluğun adı değil; ait olduğu saf fitrata duyduğu çağrının ilk sesi olabilir.

Bu yüzden bazı huzursuzluklar bize karşı değildir.

Bizi çağırır.

"Burada fazla kaldın."

"Burada kendinden uzaklaştın."

"Dön."

Belki insanın içinde yıllarca susturamadığı o eksiklik hissi, bir arızadan çok yön duygusudur.

İçimizde hâlâ bizi tanıyan bir yer olduğunu gösterir.

Ve o yer kaybolmadıysa dönüş mümkündür.

Dönmek, geriye gitmek değildir

Eve dönüş deyince insanın aklına geçmiş gelebilir.

Çocukluğa dönme.

Eski hayatı yeniden kurmak.

Bir zamanlar olduğumuz kişiyi tekrar bulmak.

Ama bu mümkün değil.

Ve belki gerekli de değil.

Çünkü insan yaşadıklarını silemez.

Kırıldı.

Yanıldı.

Öğrendi.

Kaybetti.

Bazen başkasını kırdı.

Bazen kendisini.

Bütün bunlar oldu.

Eve dönmek, olmamış gibi yapmak değildir.

Yaşanan her şeyi yanında taşıyarak daha sahici bir yere gelmektir.

Bu yüzden dönüş nostalji değildir.

Farkındalıktır.

Eskiden kim olduğuna dönmek değil.

Bugün kim olduğunu ilk kez dürüstçe görmek.

Kusursuz insan diye biri yok

İnsan olmayı bazen yanlış anladık.

Sanki iyi insan hiç düşmeyen insandır.

Hiç öfkelenmeyen.

Hiç kıskanmayan.

Hiç hata yapmayan.

Hiç yanlış düşünmeyen.

Böyle bir insan tasavvuru, insanı iyileştirmekten çok iki yüzlülüğe sürükleyebilir.

Çünkü kusur ortadan kalkmaz.

Yalnızca gizlenir.

İnsan olmak kusursuzlaşmak, hiç düşmemek ya da her şeyi bilmek değildir; düştüğünde yönünü kaybetmeyen, gücü olduğunda zalimleşmeyen, bilgiyi kibir için kullanmayan ve kendi iradesini kör bir otoriteye teslim etmeyen bir duruştur.

Bu çok daha insani.

Çünkü bize hata yapmama sözü vermiyor.

Başka bir sorumluluk veriyor:

Hata yaptığında ne yapacaksın?

Kaçacak mısın?

Bahane mi üreteceksin?

Başkasını mı suçlayacaksın?

Yoksa durup kendine mi bakacaksın?

Belki olgunluk, kusursuzluk değil.

Kusurla kurduğumuz ilişkinin değişmesidir.

Gücün varken insan kalmak

İnsan zayıfken merhametli olabilir.

Mecbur olduğu için.

Ama asıl sınav, gücü olduğunda başlar.

Kendisine boyun eğmeyi ezmemek.

İntikam alma imkânı varken adaleti seçmek.

Bir insanın hayatını tek bir kararla zorlaştırabilecekken bunu yapmamak.

Belki gerçek büyüklük, gücü göstermek değildir.

Gücün olduğu hâlde insanlığını koruyabilmektir.

Çünkü güç her zaman insanı büyütmez.

Bazen içindekini büyütür.

Ve eğer içeride kibir varsa güç onu görünür hâle getirir.

Eğer merhamet varsa onu da.

Bu yüzden insanın asıl hazırlığı makam için değil, **makamdayken kim olacağı** için olmalıdır.

İyi insan

İyi insanlar, yalnızca bir yerlere gitmek için kurallar biriktirenler değildir.

İyi insanlar; durdukları, bastıkları, dokundukları yeri adaletle, merhametle ve şefkatle huzur alanına çevirebilenlerdir.

Bu ölçü çok şey değiştiriyor.

Çünkü iyiliği büyük laflardan çıkarıyor.

Hayata getiriyor.

Bir odada sen varken insanlar rahat mı?

Bir çalışan senin yanında eziliyor mu?

Bir çocuk senden korkuyor mu?

Bir insan hata yaptığında onu yok mu ediyorsun, yoksa doğrulmasına yer mi bırakıyorsun?

Evde nasıl konuşuyorsun?

Sokakta?

Ticarette?

Kimsenin seni görmediği yerde?

Belki iyi insan olmanın belgesi yoktur.

Ama izi vardır.

İnsanların üzerinde.

Mekânlarda.

Hatıralarda.

Küçük iyilikler

Bir kediye beslemek için çantasında mama taşıyan bir insan.

Birinin kalbi kırılmasın diye kelimelerini özenle seçen biri.

Kimsenin görmediği bir köşede çıkarı olmadığı hâlde doğru davranan biri.

Belki insanlığı kurtaracak büyük sloganlardan önce bunlara ihtiyacımız var.

Daha dikkatli kelimelere.

Daha az ezmeye.

Daha fazla dinlemeye.

Bir başkasının hayatını zorlaştırmamaya.

Çünkü insan bazen dünyayı değiştiremez.

Ama bir insanın o gününü değiştirebilir.

Ve bazen bir insan için dünya zaten o gündür.

Aynaya yeniden bakmak

Kitabın başında aynaya baktığımızda bir yabancı görmüştük.

Şimdi yeniden dönelim.

Aynı yüz.

Aynı gözler.

Belki birkaç çizgi daha.

Belki biraz daha yorgunluk.

Fakat bu kez bakış farklı.

Çünkü artık o yüzün arkasında ne olduğunu biraz biliyoruz.

Korkularını.

Kibrini.

Yetersizliklerini.

Yanlışlarını.

İyiliklerini.

Kaçışlarını.

Ve bütün bunlarla birlikte hâlâ yürümeye çalışan tarafını.

Belki insan kendisini sevmeyi de burada öğrenir.

Kendisine yalan söyleyerek değil.

Kendisini kusursuz ilan ederek hiç değil.

Gerçeğini taşıyabilecek kadar olgunlaşarak.

Fıtrat

Bu kitabın başından beri fıtrat kelimesi sürekli karşımıza çıktı.

Fakat fıtrata dönmek, insanın üzerine yeni kurallar yığmak değildir.

Belki tam tersine, bütün o fazlalıklar sustuğunda geriye kalan temiz ölçüye yaklaşmaktır.

Adaleti tanıyan.

Merhameti bilen.

Kibri ağır bulan.

Haksızlık yaptığında içeriden rahatsız olan.

Bir başkasının acısının karşısında tamamen kayıtsız kalamayan insan.

Fıtrat burada teorik bir kavramdan çok bir yön duygusu gibi beliriyor.

İnsan bazen ondan uzaklaşabilir.

Ama tamamen unutmadığı sürece geri dönebilir.

Yolculuğun amacı kalabalık toplamak değil, hayatı ve varoluşu fıtratın bozulmamış terazisinde okuyabilmektir.

Başkasının hayatını bırakmak

Belki eve dönüşün en önemli adımlarından biri de budur:

Başkasının hayatından çıkmak.

Onu kontrol etmekten.

Onu sürekli yargılamaktan.

Onun yanlışlarıyla kendi doğruluğumuzu kanıtlamaktan.

İnsan bir başkasının hayatının hâkimi olmaktan vazgeçtiğinde kendi hayatına dönmek zorunda kalır.

Ve orada daha zor bir soruyla karşılaşır:

Ben ne yapıyorum?

Bu kitap boyunca belki en sık geri döndüğümüz yer burasıydı.

Başkalarının yanlışları değil.

Kendi payımız.

Kendi filtremiz.

Kendi korkumuz.

Kendi putumuz.

Kendi vicdanımız.

Kendi zamanımız.

Kendi hayatımız.

Çünkü yolculuğun sonunda insan yalnızca kendi yazdığı kitabın sorumluluğunu taşır.

İçimizdeki baltayı elimize almak

Zihnimizdeki kurumsallaşmış putları kendi içtenliğimizin baltasıyla kırmak...

Burada balta öfke değildir.

Başkalarını yıkmak değildir.

Kendimizde taşlaşmış olanı çözmektir.

Bir düşüncüyü sırf yıllardır taşıyoruz diye savunmamak.

Bir alışkanlığı kutsallaştırmamak.

Korkuyu kader sanmamak.

Makamı kimlik sanmamak.

Bilgiyi üstünlük sanmamak.

Dindarlığı ayrıcalık sanmamak.

İnsanın kendine karşı dürüstlüğü bazen gerçekten bir balta kadar keskindir.

Çünkü mazeretleri keser.

Süsleri.

Maskeleri.

Ve altında ne varsa ortaya çıkarır.

İlk başta huzursuz eder.

Sonra hafifletir.

Dönüşün dinginliği

Yolculuğun başında dinginliği huzursuzluğun karşıtı sanıyorduk.

Belki değil.

Gerçek dinginlik bazen huzursuzluğun içinden geçerek bulunur.

Çünkü insan kendisine ait olmayan her şeyi susturmadıkça huzur diye yaşadığı şey yalnızca uyuşma olabilir.

Dinginlik başka.

Dinginlik, artık kaçmamak.

Bilmediğin yerde bilmiyorum diyebilmek.

Yanlışında savunmaya geçmemek.

Gücün varken ezmemek.

Kaybedeceğini bildiğin hâlde adaletten vazgeçmemek.

Hayatın geçiciliğini bilip yine de ona bütün kalbinle dokunabilmek.

Belki dinginlik, hayatın bütün cevaplarını bulmak değildir.

Kendi yönünü kaybetmemektir.

Ve şimdi yolun başındaki soruya yeniden dönelim:

***Ben gerçekten kimim ve neyin peşinden
koşuyorum?***

Belki artık bu soruya tek cümlelik bir cevap vermek gerekmiyor.

Çünkü soru değişti.

Başta bizi huzursuz ediyordu.

Şimdi bizi yönlendiriyor.

Belki insan kendisini bir tanımla bulmaz.

Bir duruşla bulur.

Nasıl yaşadığıyla.

Ne karşısında sustuğuyla.

Neye itiraz ettiđiyle.

Gücünü nasıl kullandığıyla.

Kimin kalbini koruduđuyla.

Hatasını nasıl onardığıyla.

Belki "insan" dediğimiz şey zaten tamamlanmış bir isim değil.

Her gün yeniden verilen bir karar.

SON SÖZ

Şimdilik

Nehir sonunda yatağını buldu.

Akış biraz sakinleşti.

Ama bu, yolun bittiği anlamına gelmiyor.

Çünkü bir kitabın son sayfası insanın hayatında son sayfa değildir.

Bu yüzden bu son sözün adı "Şimdilik".

Sayfaların bittiği yer, hayatın geri kalanını daha özgür irade, dürüstlük ve aktif vicdanla yeniden yazmaya başlayacağın yer olabilir.

Belki bütün bu satırların sonunda sana verilecek yeni bir cevap yok.

Olmamalı da.

Çünkü cevaplar yine kolayca yeni duvarlara dönüşebilir.

Geriye belki yalnızca birkaç soru kalmalı.

Daha sade.

Daha kişisel.

Ve kaçamayacağımız kadar yakında:

Korkularımın ne kadarını ben seçtim?

***Sahip olduğumu sandığım şeylerin kaç
gerçekten benim?***

***Gücüm olduğunda nasıl bir insana
dönüşüyorum?***

Kimse görmediğinde vicdanım ne söylüyor?

***Ve bütün bunlar bittiğinde ardımda ne
bırakacağım?***

Bu soruların cevabını bu kitap veremez.

Çünkü bundan sonraki metni sen yazacaksın.

Sayfaya değil.

Hayatına.

Bundan sonra belirleyici olan trafikte, ticaretle, bir canlının canı yanarken veya kimsenin görmediği bir yerde verilen adil kararlar olacaktır.

Belki kitabın gerçek sonu da burada değildir.

Çünkü insan kendisine dönmeye başladığında hikâye bitmez.

İlk kez gerçekten başlar.

Ve bütün bu yolculuğun ardından geriye tek bir cümle bırakmak isterim:

***Unutma; hasret kayboluşun değil, eve
dönüşün ilk sesidir.***

UYANIŞ MANİFESTON

Bundan sonrası sana ait

Buraya kadar birlikte yürüdük.

Gürültünün içinden geçtik.

Başkasının sesini kendi sesimiz sandığımız yerlere baktık.

Korkulara.

Kibre.

Sahip olduğumuzu sandığımız şeylere.

Vicdana.

Zamana.

Ölüme.

Ve sonunda yeniden kendimize döndük.

Şimdi kelimelerin biraz geri çekilmesi gerekiyor.

Çünkü bazı eşikler konuşarak geçilmez.

İnsan orada kendi sesiyle baş başa kalmalıdır.

Önünde duran boş sayfa kitabın sonu değil, insanın kendi uyanışının ilk sayfası olabilir.

Belki şu anda içinde hafif bir karışıklık var.

Bazı cümleler yerine oturdu.

Bazıları hâlâ rahatsız ediyor.

Bazı soruların cevabı oluştu.

Bazılarınıninsa yalnızca ağırlığı arttı.

Bundan korkma.

İnsan yıllardır yerinden oynatmadığı şeylere dokunduğunda zihninin hemen sakinleşmesini bekleyemez.

Eski bir odanın penceresini ilk kez açtığında önce içerideki toz havalanır.

Temiz hava biraz sonra gelir.

Bu zihinsel dalgalanma bir bozulma değil, doğal bir doğum sancısı olabilir.

Belki şu anda yaşadığın şey tam olarak budur.

Bir yıkım değil.

Yer açma.

Sana ait olmayanları bırak

Hayat boyunca üzerimize birçok isim koyuldu.

Başarılı.

Başarısız.

Güçlü.

Zayıf.

Dindar.

Modern.

Gelenekçi.

Zengin.

Yoksul.

Makam sahibi.

Sıradan.

İyi.

Kötü.

Ve bir süre sonra insan bu etiketleri kendi teni zannetmeye başlayabilir.

Oysa hiçbir etiket insanın tamamı değildir.

Sen yalnızca mesleğin değilsin.

Makamın değilsin.

Mülkün değilsin.

Başkalarının hakkında söyledikleri değilsin.

Hatta dün yaptığın yanlışların toplamı bile değilsin.

Bunların hepsi hikâyenin parçalarıdır.

Ama hikâyenin kendisi degillerdir.

Şimdi kendine sor:

***Üzerimde taşıdığım hangi isimler gerçekten
bana ait?***

Ve hangilerini yalnızca yıllardır taşıdığım için kendim sanıyorum?

Belki dönüşün ilk işi yeni bir kimlik edinmek değildir.

Eski etiketlerin bazılarını sessizce yere bırakmaktır.

Eksik olduğuna kim karar verdi?

Modern hayat insanı harekete geçirmek için güçlü bir cümle kullanıyor:

Yetmiyorsun.

Biraz daha güzel olmalısın.

Biraz daha genç görünmelisin.

Daha çok kazanmalısın.

Daha görünür olmalısın.

Daha başarılı.

Daha bilgili.

Daha çok sevilmelisin.

Ve insan sürekli tamamlanması gereken bir proje gibi yaşamaya başlıyor.

Oysa bazı eksiklikler gerçekten vardır.

İnsan gelişir.

Öğrenir.

Hatalarını düzeltir.

Ama başka bir şey de mümkündür:

Sana ait olmayan bir yetersizlik duygusunun yıllardır hayatını yönetiyor olması.

Bu yüzden kendine dürüstçe sor:

Gerçekten neyi tamamlamaya çalışıyorum?

Kendimi mi?

Yoksa başkalarının gözündeki görüntümü mü?

İçindeki çocuğa bak

İnsanın yaşı büyür.

Ama bazı korkular büyümez.

Onlar içeride, ilk oluştukları yaşta kalabilir.

Bir zamanlar reddedilmekten korkan çocuk...

Sevilmek için uslu olması gerektiğini düşünen çocuk...

Yetersiz olduğunu duyan çocuk...

Güçlü görünmezse ezileceğini öğrenen çocuk...

Belki bugün aldığımız bazı kararların altında hâlâ o eski korkular konuşuyor.

İnsan, ruhunun alt katmanlarında bastırıldığı ve yüzleşmekten kaçtığı o kırılğan çocukla karşılaşabilir.

O çocuğu susturmak zorunda değilsin.

Ama hayatının direksiyonunu da ona bırakmak zorunda değilsin.

Belki yalnızca ona şunu söylemek yeterlidir:

Artık buradayım.

Aydınlanmak, her şeyi bilmek değildir

Bu yolculuğun sonunda bir sabah kalkıp her şeyi çözmüş olmayacaksınız.

Olmamalısın da.

Çünkü "artık biliyorum" dediğimiz yerde başka bir kibir başlayabilir.

Aydınlanmak kusursuzluk ya da her şeyi bir anda bilmek değildir.

Kendi yanılsamalarını ve kibrini fark ederek aktif vicdanla yeniden hayata dokunabilmektir.

Bence kitabın bütün yolculuğu burada toplanıyor.

Uyanmak:

Hiç yanılmamak değildir.

Yanıldığını fark edebilmek.

Hiç düşmemek değildir.

Düştüğünde yönünü bulabilmek.

Hiç kibirlenmemek değildir.

Kibrin sesini tanıyabilmek.

Hiç korkmamak değildir.

Korkuya rağmen vicdanını terk etmemek.

Her şeyi bilmek değildir.

***Bilmediğin yerde susabilecek kadar
kendinden emin olmak.***

Hayat senin manifestondur

Manifesto kelimesi büyük cümleler çağırıştırır.

İddialar.

Kurallar.

Sloganlar.

Ama belki senin manifeston bunlardan oluşmamalı.

Belki çok daha sade olmalı.

Bir insanın hakkını yememek.

Gücün olduğunda ezmemek.

Bilgini üstünlük olarak kullanmamak.

Sevdiğini ertelememek.

Kırdığını onarmak.

Kimsenin görmediği yerde de aynı insan olmak.

Sahip olduklarının seni sahiplenmesine izin vermemek.

Ömrünü değmeyecek öfkelere vermemek.

Ve her sabah biraz daha kendin olarak uyanmaya çalışmak.

Belki manifesto dediğimiz şey tam da budur:

***Yaşam biçimine dönüşmüş birkaç dürüst
cümle.***

Şimdi başını kaldır

Bir an kitaptan uzaklaş.

Bulunduğun yere bak.

Odaya.

Pencereye.

Kendi ellerine.

Nefesine.

Hayat şu anda devam ediyor.

Bütün bu sayfalarda konuştuğumuz şeylerin hiçbirinin anlamı, hayatın dışında değil.

Tam burada.

Bir sonraki konuşmada.

Bir sonraki kararında.

Bir sonraki öfkende.

Bir sonraki fırsatında.

Bir sonraki yalnızlığında.

Şimdi başını sayfadan kaldır ve kendi bilinçaltının derinliklerine dürüstçe bak.

İçindeki hasret neye?

Bir insana mı?

Geçmişe mi?

Kaybettiğin zamana mı?

Yoksa yıllardır uzak kaldığın kendine mi?

Cevabı hemen verme.

Bazı cevapları düşünerek değil, yaşayarak öğreniriz.

ŞİMDİ SIRA SENDE

Kendi iç uyanışını yaz

Bu noktadan sonra sana yeni bir şey anlatmak istemiyorum.

Kalemi gerçekten sana bırakmak istiyorum.

Kendine şu soruları sor:

- 1. Bu kitap bende en çok hangi cümleyi rahatsız etti? Neden?**
- 2. Hayatımda bana ait olmadığını fark ettiğim hangi korkuyu taşıyorum?**
- 3. Bugüne kadar kimliğimin parçası sandığım hangi makam, rol veya etiket aslında yalnızca bir kabuk?**
- 4. Kimse görmediğinde vicdanımın bana söylediği ama ertelediğim şey ne?**
- 5. Onarmam gereken bir kırgınlık, özür ya da haksızlık var mı?**
- 6. Zamanımın büyük kısmını gerçekten neye veriyorum?**
- 7. Bugün her şeyi kaybetsem, bende kalmasını istediğim karakter özelliği ne olurdu?**

8. Aynadaki insana artık tek bir cümle söyleme hakkım olsaydı, ne söyledim?

9. Benim için "eve dönmek" ne demek?

10. Ve en önemlisi: Bundan sonra nasıl bir insan olmak istiyorum?

Cevapların güzel olmak zorunda değil.

Edebî olmak zorunda değil.

Kimseyi etkilemek zorunda hiç değil.

Dürüst olsun yeter.

Korkmadan yaz.

Sansürlemeden.

Bir başkasının senden beklediği kişiyi değil, içeride gerçekten konuşan sesi dinleyerek.

Notların

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

HASRET-İ İNSAN

İnsan bazen kendisini kaybettiği için huzursuz olur.

Ve o huzursuzluk kötü değildir.

Çünkü hâlâ içinde, kim olduğunu hatırlayan bir yer vardır.

O yer susmadığı sürece yol bitmemiştir.

Eve dönüş mümkündür.

Yol uzun.

Vakit sınırlı.

İnsan yalnızca bir yolcu.

Ama yönünü hatırladığı sürece kaybolmuş sayılmaz.

Çünkü hasret, kayboluşun değil; eve dönüşün ilk sesidir.

Nehari Kadir Yeşil

BİTTİ. ŞİMDİ BAŞLIYOR.